ROM

MĂNĂSTIRI ORTODOXE

PUBLICAȚIE SĂPTĂMÂNALĂ
5,90 LEI / 19,90 MDL

26

RÂMEȚ

- **ISTORIE**
  Nicolae Iorga a descoperit în 1909 atestarea documentară a distrugerii lăcașului, ordonată de Bucow
- **SFINȚI ȘI MINUNI**
  Sfântul Ghelasie de la Râmeț, care a trăit în secolul al XV-lea, este binecunoscut în Ardeal pentru vindecările sale miraculoase
- **TEZAUR**
  Primul strat de frescă al bisericii vechi, zugrăvit cu șapte secole în urmă, este cea mai mare valoare a lăcașului

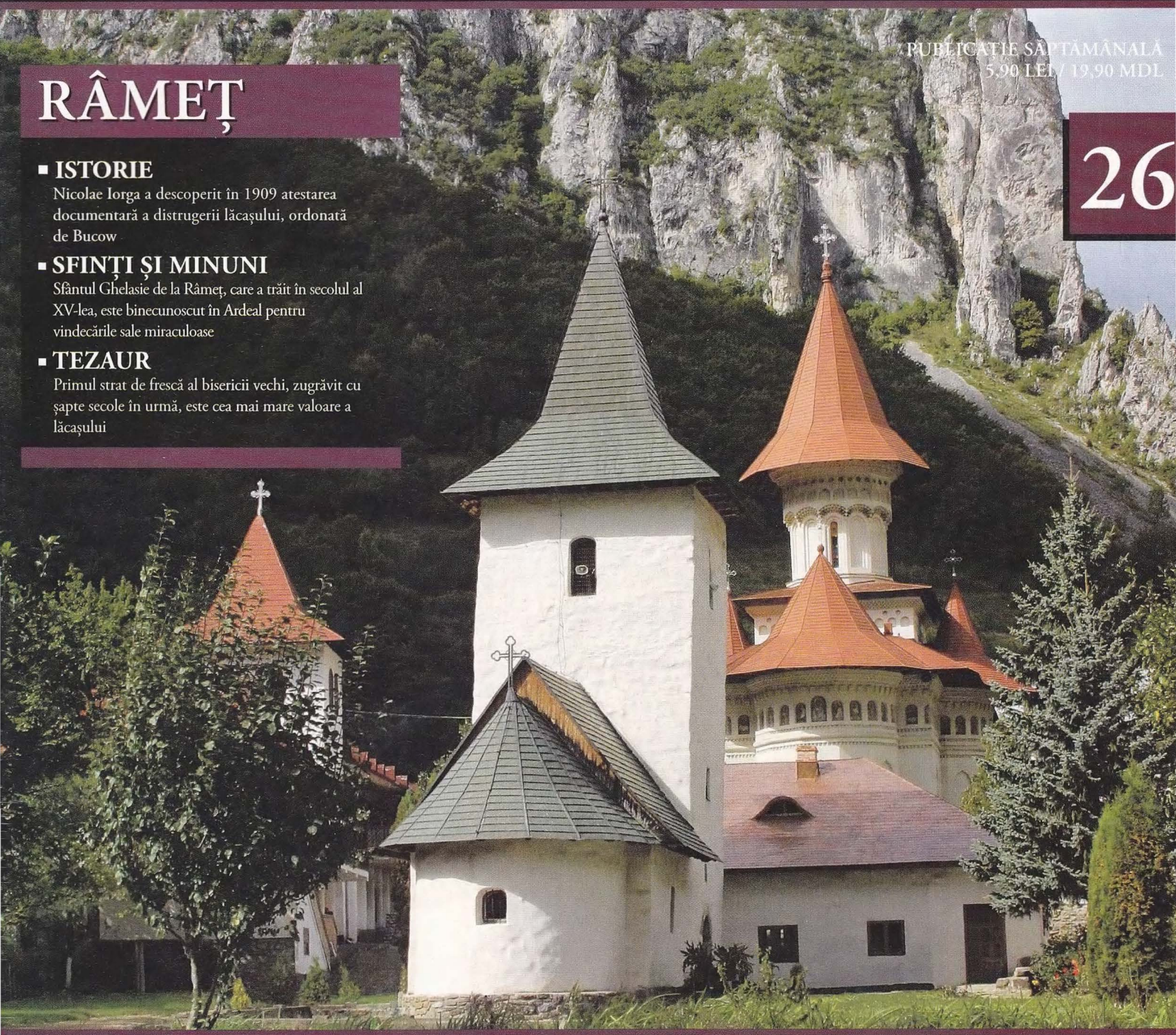

DESCOPERĂ LOCURILE SFINTE

CUPRINS

MĂNĂSTIRI ORTODOXE

DESCOPERĂ LOCURILE SFINTE

NR.26 –RÂMEȚ

PROLOG

Rodul jertfelor înaintașilor noștri 3

ISTORIE

O „obște" de eremiți 4

Stăpânirea habsburgică a Transilvaniei – premisele unei prigoane 6

Prigoană și renaștere – de la tunurile lui Bukow la decretele antimonahale comuniste. 8

SFINȚI ȘI MINUNI

Sfântul Ghelasie de la Râmeț 12

Părintele Dometie Manolache – o viață de om care a ars pentru Hristos 16

TEZAUR

O pictură veche de șapte secole 18

GHID

Biserica de la Geoagiu de Sus. 22

Mănăstirea Lupșa. 24

INFLUENȚE

O lavră cântată de poeți și cercetată de istorici 26

VIAȚA MONAHALĂ AZI

Sfârșitul prigoanelor 28

CUVINTE ÎNȚELEPTE

Sfaturile avvei Dometie 30

PENTRU COPII

Miresele lui Hristos 31

Nu ratați bibliorafturile speciale în care puteți colecționa seria MĂNĂSTIRI ORTODOXE.

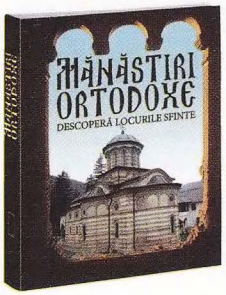

Bibliorafturile sunt disponibile la chioșcurile de ziare la prețul de 9,99 Lei/45 MDL. De Agostini va anunța datele de publicare a bibliorafturilor în seria de reviste.

MĂNĂSTIRI ORTODOXE

Apariție săptămânală
EDITURA: De AGOSTINI HELLAS SRL
ADRESĂ: Vouliagmenis 44-46, 166 73 Atena
EDITOR: Petros Kapnistos
MANAGER ECONOMIC: Fotis Fotiou
MANAGER DE REDACȚIE ȘI PRODUCȚIE: Virginia Koutroubas
BUSINESS DEVELOPMENT MANAGER: Dimitris Pasakalidis
GROUP PRODUCT MANAGER: Meropi Papadaki
SENIOR EDITOR: Tania Skandalaki
JUNIOR EDITOR: Maria Papadimitriou
COORDONATOR DE PRODUCȚIE: Carolina Poulidou
MANAGER DISTRIBUȚIE: Evi Boza
CONTROLLER DISTRIBUȚIE: Yiannis Vougioukas
SENIOR COORDONATOR LOGISTICĂ: Antonis Lioumis

● 2010, De Agostini Hellas Ltd.

Fotografii: Pagina 3: Arhiva personală George Crasnean; 4: Arhiva Le Vart Y Line; 5: Arhiva Mănăstirii Râmeț (sus), Arhiva personală George Crasnean (jos); 6: DeAgostini Picture Library; 7: Arhiva Le Vart Y Line; 8: Arhiva Mănăstirii Râmeț; 9: Arhiva Le Vart Y Line (sus), Arhiva personală George Crasnean (stânga sus și jos); 10: Arhiva Le Vart Y Line; 11: Arhiva personală George Crasnean (stânga sus și jos), Arhiva Le Vart Y Line (sus dreapta);12: Arhiva Le Vart Y Line; 13: Arhiva Le Vart Y Line (stânga și sus), Arhiva Mănăstirii Râmeț (jos); 14: Arhiva Le Vart Y Line (stânga), Arhiva personală George Crasnean (dreapta); 15: Arhiva personală George Crasnean (sus), Arhiva Mănăstirii Râmeț; 16-18: Arhiva Le Vart Y Line; 19: Arhiva Mănăstirii Putna (sus), Arhiva Mănăstirii Râmeț (jos); 20: Arhiva Le Vart Y Line (sus), Arhiva personală George Crasnean (jos); 21: Arhiva personală George Crasnean (mijloc și jos), Arhiva Mănăstirii Râmeț (sus); 22: Arhiva personală George Crasnean; 23: Arhiva personală George Crasnean (sus), DeAgostini Picture Library (mijloc), Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu" (jos); 24: Arhiva Mănăstirii Râmeț; 25: Arhiva Mănăstirii Râmeț (sus), ilustrație Stephanie Crasnean; 26-28: Arhiva Le Vart Y Line; 29: Arhiva Mănăstirii Putna (harta), Arhiva Le Vart Y Line (jos); 30: Arhiva Mănăstirii Râmeț; 31: Arhiva Mănăstirii Râmeț.
Coperta: Arhiva Le Vart Y Line

ISSN: 1792-1732

SERVICII EDITORIALE OFERITE DE: LE VART Y LINE SRL. CU AJUTORUL SFINTEI MĂNĂSTIRI RÂMEȚ
CONSULTANT: Cristian Curte
DTP: LE VART Y LINE SRL

TIPĂRIRE ȘI LEGARE: G. CANALE & C
DIRECTOR TIPOGRAFIE: GIUSEPPE CANALE

IMPORTATOR-DISTRIBUITOR: Media Service Zawada S.R.L.
Country Manager: Mariana Mihălțan
Marketing Manager: Adina Bojică
Redactor: Gabriela Muntean
Distribution Manager: Dan Iordache
ADRESA: Str. Louis Pasteur, Nr. 38, Et. 1, sect. 5, București, România

Prețul revistelor
Prețul primului număr: 2,90 lei/9,90 MDL
Prețul începând cu cel de al doilea număr: 5,90 lei/19,90 MDL

Drepturile tuturor ilustrațiilor și ale textelor se află sub copyright. Este interzisă reproducerea, stocarea, transmiterea sau utilizarea comercială a materialelor, sub orice formă, fără acordul scris al editorului.
Editorul își propune publicarea a 100 de numere în cadrul acestei colecții. Editorul își rezervă dreptul de a întrerupe sau prelungi publicarea colecției, dacă este necesar.

Pentru o mai bună deservire, solicitați întotdeauna publicația de la același punct de vânzare și informați vânzătorul asupra intenției de a cumpăra și aparițiile următoare.

Pentru orice informație, lămurire sau comenzi de numere apărute anterior sunați-ne la tel.;
România: (021) 40 10 888
Moldova: (022) 93 07 42

Pe lângă prețul revistelor comadate va trebui să achitați ramburs și contravaloarea taxelor poștale.
Orar de serviciu:
Luni-Vineri, 10:00-18:00

Vizitați site-ul nostru la adresa
www.deagostini.ro
e-mail: info@deagostini.ro

Rodul jertfelor înaintaşilor noştri

În apropiere de Aiud, nu departe de Alba-Iulia, apa Geoagiului a tăiat în stânca Trascăului o vale abruptă şi prăpăstioasă. Aproape de munte, într-un loc mai larg, în care razele soarelui pătrund nepotolite de culmile care străjuiesc valea, se află bătrâna lavră a Râmeţului. Este aşa de bătrână încât multe mănăstiri cu tradiţie din Moldova sau Ţara Românească i-ar putea fi „nepoate". Şi totuşi nu îi sunt, pentru că firul vieţii monahale e reînnodat aici doar de o jumătate de veac.

Locul acesta, de o frumuseţe sălbatică, i-a atras fără doar şi poate pe primii călugări, care au venit aici pentru a se pustnici. Chiar şi în secolul XX, ca să ajungi la mănăstire, trebuia să treci apa pe 22 de punţi. Uneori puhoaiele năvăleau setoase de distrugere şi luau cu ele şi bruma de legătură pe care măcuţele o mai aveau cu restul lumii. Până şi curentul electric s-a aciuat aici de abia în anul 1972. Într-un astfel de loc nu vii decât dacă îţi cauţi liniştea sufletului. Şi de ce linişte ai parte acum la Râmeţ!

Dar nu a fost dintotdeauna aşa. Paginile de faţă sunt o mărturie în acest sens. Citiţi-le şi veţi pătrunde într-o lume a suferinţelor fără capăt, a zbaterilor necurmate. Râmeţul s-a învrednicit de toate acestea vreme de sute de ani. De nenumărate ori zidurile sale şi monahii dinlăuntrul lor au fost urgisiţi. Ultima dată chiar în anii 1960 când maicile s-au trezit cu statul stăpân peste obştea lor. Dar, în tot acest timp, o constantă a ţinut Râmeţul să nu cadă – stăpânirile au putut lua doar zidurile, uneori le-au şi demolat cu tunul, dar sufletele oamenilor au rămas libere. Şi din suflete mănăstirea s-a înălţat din nou – pasăre Phoenix ce nu vrea să ştie de sfârşit. Iar şi iar Cezarul, fie el dinlăuntru sau din afară, a pornit prigoana, iar credincioşii au fost loviţi. Dar nu şi-au pus nădejdea decât în Domnul, care şi-a arătat mila peste timp. Aşa se face că acum lucrează şi se nevoiesc întru rugăciune aproape 100 de suflete călăuzite de o stareţă greu încercată în anii dictaturii comuniste. Atunci, ca şi acum, ea are să îşi apere obştea de vrăjmaşii văzuţi şi nevăzuţi. Dar slavă Domnului că lavra nu a avut tot timpul numai duşmani! Au existat şi prieteni, domni vestiţi care au ocrotit-o, precum acel Mihai căruia noi îi spunem Viteazul pentru izbînda din războaie şi pentru că ne-a unit într-o singură ţară. Apoi, şi în vremurile noastre s-au aflat credincioşi care să zăgăzuiască ura unui partid care dorea să şteargă monahismul din cartea de istorie a neamului românesc. Lor, ca şi Domnului, Râmeţul îi datorează supravieţuirea, dar şi aşezarea sa la o întretăiere de destine, de aspiraţii şi lupte, dintre care una s-a ridicat îndeosebi – aceea de a fi liber în Hristos.

Societăţii de astăzi, care crede că orice i se cuvine, mănăstirea îi poate spune o poveste în care durerea şi jertfa au un rost. Mai mult. Îi poate descoperi un tâlc al istoriei care contemporanului îi scapă întotdeauna – anume că, dincolo de toate zbaterile omului, judecata e a Domnului. Şi El judecă plin de dreptate şi dă fiecăruia după putinţă, chiar dacă această putinţă înseamnă şi suferinţă. Până la urmă nu e important dacă zidurile unei mănăstiri rezistă sau nu în picioare peste veacuri. Important e cu ce rod rămân oamenii de pe urma unor astfel de încercări. Iar dacă din ele ei ajung mai oţeliţi, mai aproape de Domnul, suferinţa lor a avut nu numai sens, ci şi rod. Obştea actuală a Râmeţului poate fi un astfel de rod, dat în pârgă de focul luptelor înaintaşilor noştri, care nu au ştiut doar să trăiască, ci şi să moară pentru credinţă.

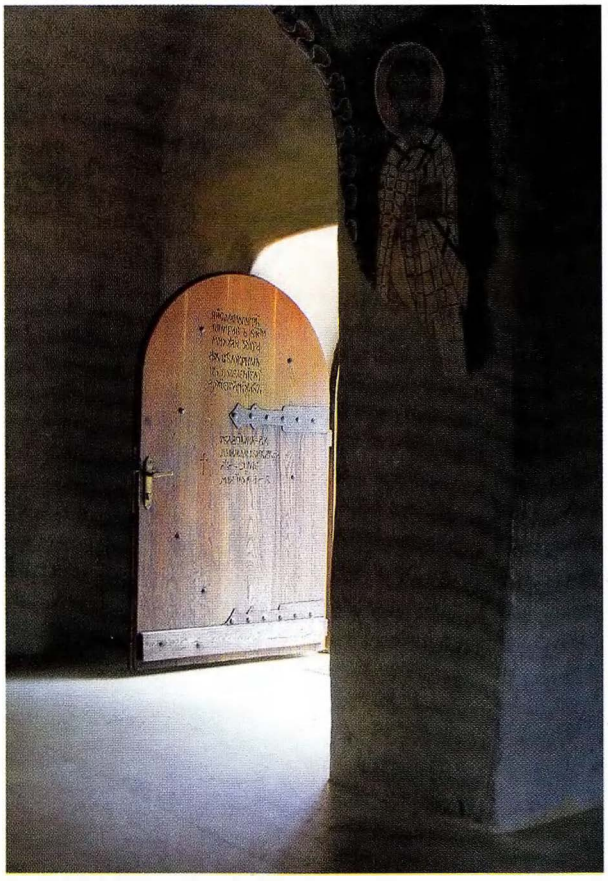

Stânga:
Intrarea în biserica veche a mănăstirii, zidită în secolul al XIV-lea.

O „obște” de eremiți

Numele Mănăstirii Râmeț vine de la latinescul „eremita”, adică sihastru, monah care trăiește în singurătate. Potrivit arhimandritului Ioanichie Bălan, aceasta a fost prima formă de organizare a călugărilor români.

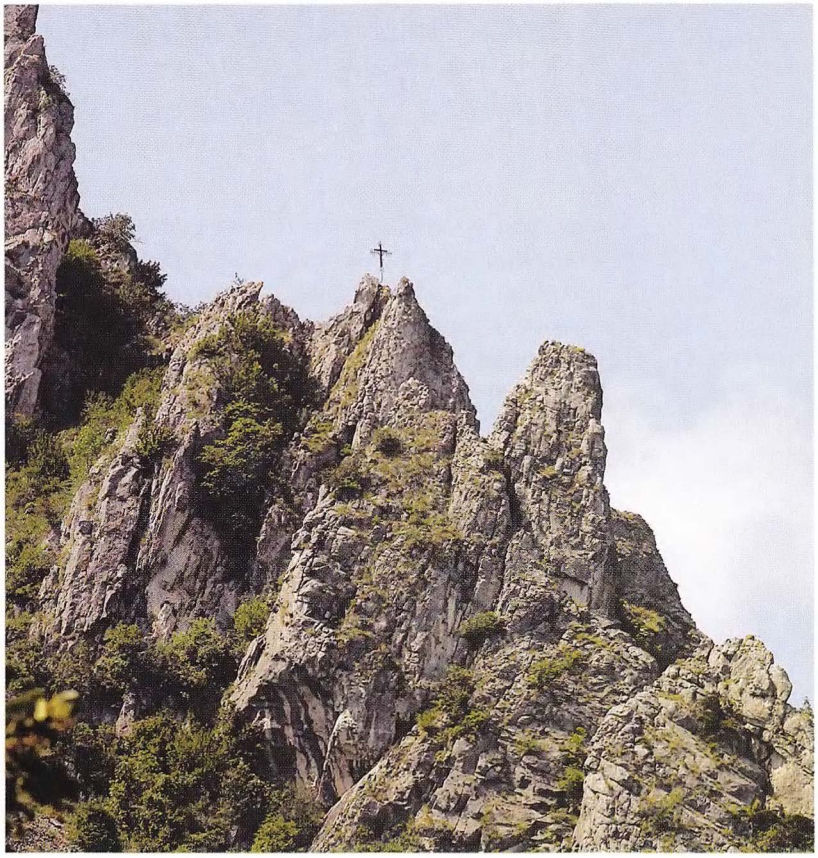

Stânga: *Lângă mănăstire se ridică impunători, colții Munților Trascău.*

Denumirea actualei mănăstiri și a pârâului care trece prin apropiere este legată de comunitatea inițială de monahi care a trăit în peșterile din zonă. Astfel de comunități aveau probabil un paraclis improvizat într-una din grote sau, cel mult, o bisericuță de lemn. Felul acesta de viețuire a fost cel care a dat și numele viitoarei lavre (Eremita – Râmeț).

Astfel de monahi au fost întâlniți în întregul lanț carpatic, precedând forma de organizare în obști. Probabil că ei sunt o influență a Muntelui Athos, cu care românii au fost tot timpul în legătură sau un împrumut oriental mult mai vechi, din zonele Siriei și Capadociei. Cert este că în țară avem urme numeroase de peșteri care au fost locuite de sihaștri și numeroase toponime care vin să întărească ideea unei astfel de rânduieli.

În plus, Transilvania a fost mereu un teritoriu în care ortodoxia nu a putut să se manifeste plenar. Aici a coexistat mereu cu o altă confesiune rivală, care era practicată de etnia dominantă. La început a fost catolicismul, apoi reforma a adus în prim plan calvinismul, pentru ca dominația habsburgică să revină cu prigoană pro uniată. De aceea, chiar și formele ulterioare de organizare monahală, vor fi constituite din obști puțin numeroase, de 3-4 călugări, care trăiau în apropierea satelor. De multe ori, o familie zidea câteva chilii la marginea așezării și apoi doi-trei membri ai ei se retrăgeau acolo, la bătrânețe, continuând să se dedice unei vieți de rugăciune. Cel mai adesea, astfel de mici schituri se ocupau și cu educația copiilor țăranilor români care astfel învățau să scrie și să citească. Se cunosc cazuri cu sate care aveau chiar două, trei, astfel de schituri. Părintele Ioanichie Bălan, în ale sale *Vechi vetre de sihăstrie românească*, remarcă faptul că în secolul al XVII-lea, înainte de prigoana catolică pentru trecerea la uniatism, Transilvania avea atestate documentar peste 150 de astfel de mici schituri care existau pe lângă satele românești. Comunitățile acestea au purtat lupta pentru păstrarea credinței ortodoxe și au avut un rol foarte important în menținerea conștiinței naționale. În Ardeal, biserica a fost nedezlipită de popor, preoții erau și ei iobagi, de aici și nenumăratele încercări menite să îi cumpere pentru o credință sau alta. Dacă acest lucru nu a reușit pe deplin, în pofida intensei propagande pro uniate sau calvine, a fost doar din pricina purtării de grijă a lui Dumnezeu, care i-a întărit în lupta lor pentru ortodoxie. Vom vedea că Râmețul a cunoscut toate aceste vicisitudini ale vremilor, fiind unul din-

Stânga: *Serafim, detaliu de frescă, de pe bolta altarului bisericii vechi.*

tre cele mai importante bastioane ale creştinismului răsăritean în Munţii Apuseni. De aceea şi încercarea sistematică de a-l anihila. Nu este întâmplător faptul că majoritatea martirilor români canonizaţi de biserica noastră provin din acest spaţiu.

Revenind la istoria aşezării monahale, ştim că la începutul secolului al XII-lea foştii sihaştri alcătuiseră deja o obşte importantă. În anul 1215, doi ieromonahi au fost hirotoniţi în Macedonia, la Ohrida. Prea Cuvioşii Romulus şi Ghenadie au venit apoi la Mănăstirea Râmeţ, de unde au plecat mai apoi în Maramureş, punând bazele Mănăstirii Peri. Aceasta avea să fie devastată mai apoi de către tătari în 1225. Iată deci că avem o lavră închegată care iradiază acest tip de viaţă şi în nordul Transilvaniei.

***Sus:** Iisus în Mormânt, altar. Fragmente de pictură din primul strat de frescă de la începutul secolului al XIV-lea.*

O altă datare precisă leagă ctitorirea bisericii actuale de zid de începutul secolului al XIV-lea. Iniţial s-a crezut că sfântul lăcaş este din secolul XV, dar o cercetare atentă a picturii, în 1978, a descoperit o inscripţie care spune: „Am scris eu preapăcătosul rob al lui Dumnezeu Mihul, adică zugravul de la Crişul Alb, cu încuviinţarea arhiepiscopului Ghelasie în zilele regelui Ludovic în anul 6885 (1377) luna iulie 2". Este evident că, dacă pictura a fost finalizată în 1377, biserica e mai veche, de la începutul secolului.

Între cei care şi-au legat numele de Mănăstirea Râmeţ s-ar cuveni pomenit în primul rând Matei Corvin, care s-a şi adăpostit aici în perioade vitrege. Ortodoxia sa, deşi nu mai era manifestă pentru că trecuse la catolicism pentru a-şi păstra rangul nobiliar, se păstra undeva în străfunduri. De aici şi grija pe care o va arăta acestei mănăstiri sau preoţilor ortodocşi transilvăneni în favoarea cărora intervine în repetate rânduri.

Jos: Fragment de frescă cu scrierea care datează construirea mănăstirii.

Un alt voievod, de data aceasta de peste munţi, care îşi va pune amprenta asupra mănăstirii este Radu-Vodă care, în 1506, va lua sub oblăduirea lui mănăstirea. De altfel, astfel de acte se petreceau între românii de o parte şi de alta a Carpaţilor. Deşi nu făceau parte din acelaşi stat, aveau o conştiinţă naţională. Mihai Viteazul va renova de asemenea biserica mănăstirii cu tot ceea ce era împrejur. Din acea vreme se mai păstrează încă un fragment de frescă reprezentând „Înălţarea Domnului". Meşterii care au lucrat aici, Petre Armeanu, Mina şi Nicolae din Creta, erau zugravi ai domnitorului.

În anul 1614, aflăm că viaţa duhovnicească de la Râmeţ nu se stinsese. Vechea formă de sihăstrie coabita cu cea a vieţii de obşte, rânduială tipică a monahismului ortodox, în cadrul căruia pustnicii depind de o mănăstire-mamă, care le asigură hrana şi unde vin din timp în timp pentru a se spovedi. Doi pustnici de lângă Râmeţ, Sava şi Toma Moisin, ieromonahi, sunt remarcaţi de principele Gabriel Bethlen care le dăruieşte „pentru viaţa lor curată, a moravurilor bune şi a învăţăturii lor, Mănăstirea Râmeţ cu o livadă numită Hopaţi".

Un secol mai târziu, stăpânirea va decide că monahii de aici nu mai sunt de tolerat. Din vrednici de cinste au ajuns să fie priviţi uzurpatori ai autorităţii imperiale.

SECOLUL AL XII-LEA

Pe Valea Geoagiului, la poalele Trascăului, exista o comunitate de sihaştri care se organizează într-o obşte.

1215 Romulus şi Ghenadie vin de la Ohrida şi trec pe la mănăstirea Râmeţ în drum spre Maramureş.

SECOLUL AL XIV

În primele decenii se construieşte şi pictează biserica Mănăstirii Râmeţ.

Aici activează episcopia condusă de Sfântul Ghelasie.

1377 Se pictează din nou biserica de către Mihu Zugravul, din încredinţarea Sfântului Ghelasie

1506 Radu-Vodă ia mănăstirea sub oblăduirea sa.

1600 Mihai Viteazul face danii mănăstirii şi îi repictează biserica.

1614 Gabriel Bethlen dăruieşte ieromonahilor Sava şi Toma Moisin livada Hopaţi.

1701 Episcopul Athanasie Anghel trece sub ascultarea bisericii catolice, întemeindbiserica română unită cu Roma (greco-catolică).

1751-1761

Răscoala Sfântului Sofronie de la Cioara

23 AUGUST 1762

Mănăstirea Râmeţ este distrusă de generalul Bukow.

1785 După ce fusese refăcută de credincioşi mănăstirea este distrusă din nou.

1792 Curtea de la Viena îngăduie credincioşilor ortodocşi să repare biserica, dar cere ca ea să rămână pentru uzul parohial, iar în chiliile călugărilor să se facă o şcoală.

1827 Guvernul transilvănean atribuie biserica ortodocşilor după o lungă dispută cu greco - catolicii.

1940 Ieromonahul Evloghie Oţa, venit din Sfântul Munte, reia viaţa monahală la Râmeţ.

1955 Mănăstirea este transformată în obşte de maici, conform unei hotărâri a Sf. Sinod.

1959 Vine la Râmeţ părintele Dometie Manolache, cel care va revigora obştea şi o va rectitori mpreună cu un grup de ucenice.

1966 Maicile sunt alungate din mănăstire care este oficial închisă şi transformată în cabană.

1969 Maicile revin la Râmeţ ca angajate ale secţiei de covoare.

1972 Mănăstirea se redeschide oficial.

1975 Părintele Dometie trece la Domnul.

1973-1978

Ample lucrări de renovare şi construcţie.

Stăpânirea habsburgică a Transilvaniei – premisele unei prigoane

Până la stăpânirea habsburgică a Ardealului, propaganda calvină a fost cea căreia au trebuit să îi facă față ortodocșii transilvăneni. Odată cu ascensiunea Imperiului Habsburgic se profila o nouă amenințare – biserica romano-catolică.

Pe 15 iunie 1683, o armată otomană de peste 150 000 de oameni cu 300 de tunuri poposea la porțile Vienei sub conducerea vizirului Kara Mustafa. Cu doar 11 000 de soldați, Ernst Rüdiger Graf von Starhemberg refuză să predea orașul și rămâne să-i apere pe cei 5000 de locuitori. Trei săptămâni mai târziu, trupele sultanului făcuseră deja o breșă de 12 metri lățime în zidurile cetății. Cinci mii de mineri lucrau pentru a surpa fortificațiile, dar timpul în care asediații au rezistat eroic nu s-a scurs în zadar. O armată de 70 000 de soldați, constituiți în așa-numita „Ligă creștină", le vine în ajutor sub conducerea lui Jan Sobieski care îl va înfrânge pe 12 septembrie pe Kara Mustafa. Austriecii, aliați cu polonezii, venețienii și, mai târziu, cu rușii, pornesc o contraofensivă care se va finaliza 16 ani mai târziu prin pacea de la Karlowitz semnată în anul 1699. Condițiile, umilitoare pentru turci, vor marca declinului Imperiului Otoman în Europa de Est.

***Stânga:** Mare Vizir și comandant al marii flote a Imperiului Otoman.*

Pentru românii transilvăneni, pacea reprezintă recunoașterea oficială a intrării Ardealului sub stăpânire habsburgică, stăpânire care se exercita deja „de facto" încă din anul 1688, de când Dieta recunoscuse protectoratul Austriei. Pe 4 decembrie 1691, împăratul Leopold I a dat o „diplomă" în 18 puncte prin care a recunoscut privilegiile celor trei națiuni, precum și drepturile confesiunilor catolică, luterană, calvină și unitariană. Românii rămâneau, din nou, tolerați în propria lor patrie.

Situația lor era deosebit de grea – majoritatea erau iobagi, „lipiți de pământul" pe care nu îl puteau părăsi decât cu voia nobilului. Scurta perioadă de ușurare a stării lor sociale, sub domnia lui Mihai-Voievod Viteazul, nu lăsase nicio urmă. Cei care reușeau să își îmbunătățească situația, prin promovarea în rândul nobililor, erau siliți să își lepede nu numai neamul, ci și credința trecând la protestantism sau catolicism.

Tot acest context trebuie avut în vedere atunci când discutăm de scindarea ortodoxiei din secolul al XVIII-lea. Pe de-o parte îi avem pe ortodocșii care nu sunt recunoscuți, ci doar tolerați, cu o confesiune care este prigonită sistematic, iar pe de altă parte avem noua stăpânire habsburgică, de orientare catolică, religie care își pierduse mare parte din privilegii ca urmare a influenței calvine. Convertirea ortodocșilor la catolicism ar fi asigurat deci pentru împărat o stabilitate politică, iar pentru români o izbăvire din condiția de sărăcie și privațiuni la care erau supuși. Ortodocșii s-au trezit astfel sub o dublă presiune: cea a unui imperiu care dorea stabilitate și cea a unei religii care încerca să își reconsolideze pozițiile pierdute în lupta cu protestantismul.

Pentru a înțelege această luptă dintre catolicism și ortodoxie și, mai ales, pentru a putea cunoaște contextul în care s-a produs uniația în Ardeal, avem nevoie de o incursiune în istoria creștinismului. În primul mileniu creștin, atât în apus cât și în răsărit exista o singură biserică creștină, cu excepția rupturii care a apărut în Orient după sinodul de la Calcedon.

În anul 1054, are loc Marea Schismă dintre catolici și ortodocși, marcată de gestul cardinalului Humbert, episcop de Silva Candida, care a aruncat în ziua de 16 iulie pe altarul Catedralei Patriarhale Sfânta Sofia din Constantinopol anatema asupra Patriarhului Mihail Cerularie. Anatema a fost aruncată în timpul Sfintei Liturghii și a avut consecințe nebănuite la acea vreme. Drept răspuns, Patriarhul a convocat un sinod cu episcopii prezenți la acel moment în oraș, sinod care a anatemizat „actul cel nelegiuit însuși, pe cei care l-au publicat și au dat fie idee pentru facerea lui, fie că au ajutat celor care l-au facut". Ar trebui precizat că Papa Leon al IX-lea, cel din partea căruia venea, cel puțin teoretic, anatema, nu i-a mandatat pe trimișii săi în acest sens. El a murit înainte de gestul cardinalului Humbert, pe 19 aprilie 1054. Succesorii săi nu au confirmat anatema, dar nici nu au infirmat-o. De fapt, fricțiunile dintre Roma și Constantinopol erau mai vechi și mai profunde. În primul rând, era felul în care era percepută

Stânga:
Deisis - Iisus Hristos flancat de Maica Domnului, Ioan Botezătorul și cei 12 apostoli. A fost pictat în altarul mănăstirii, în anul 1741.

ierarhia bisericii. În Răsărit, Sinoadele Ecumenice consfințiseră un model sinodal, în care existau câteva patriarhii ai căror conducători erau, în principiu, egali între ei. Exista o ierarhizare, care nu reprezenta însă o subordonare concretă, ci era privită doar ca un primat al onoarei, de vreme ce Hristos era văzut ca și cap al bisericii. În Apus însă, începând chiar cu secolul al III-lea și culminând cu secolul al VII-lea, a fost dezvoltată o doctrină potrivit căreia Papa este capul bisericii întrucât este succesorul lui Petru, care era conducătorul tuturor apostolilor. Răsăritul nu a împărtășit această viziune, ba chiar a infirmat-o prin Sinodul IV ecumenic de la Calcedon, care a stipulat egalitatea Episcopului Romei cu cel de Constantinopol (văzut ca Noua Romă). Apusenii au primit acest sinod, dar au contestat această prevedere. Pentru răsăriteni, locul episcopului în ierarhia sinodală era dat de importanța civică a cetății păstorite, în vreme ce pentru apuseni locul Romei în ierarhie avea o importanță doctrinară, toți episcopii trebuind să se supună papei la fel cum apostolii s-au supus lui Petru. Mai târziu, biserica catolică a dezvoltat această viziune, adaugând la ea și dogma infailibilității papei. O altă deosebire care a stat la baza schismei este legată de dogma Sfintei Treimi. Apusenii au introdus în crez o sintagmă care prevede faptul că Duhul Sfânt purcede nu numai de la Tatăl, ci și de la Fiul (Filioque). Răsăritenii nu au acceptat niciodată adaosul, pe care l-au criticat încă din secolul al VII-lea. De o importanță secundară în disputa dintre Răsărit și Apus a fost și chestiunea azimilor (pâine nedospită folosită la împărtășanie) și a celibatului preoților. Totuși ar trebui remarcat faptul că, fără aportul cruciaților care au atacat Constantinopolul în anul 1204, socotindu-l eretic și schismatic, gestul cardinalului Humbert din 1054 ar fi avut, probabil, consecințe mult mai reduse decât cele de astăzi. După Marea Schismă, creștinismul apusean a mai suferit o ruptură importantă în secolul al XVI-lea, odată cu apariția protestantismului. Din acesta s-au desprins mai apoi toate confesiunile neoprotestante.

BIOGRAFIE

Sinodul de la Calcedon

S-a ținut în timpul împăratului Marcian, între 8 și 25 octombrie, în 451, la Calcedon, în biserica Sfânta Eufimia. În cadrul acestei adunări s-a dat o mărturisire de credință, care definește, din punctul de vedere al doctrinei bisericești, problema celor două firi din persoana lui Iisus Hristos: „Ca Dumnezeu, s-a născut mai înainte de toți vecii din Tatăl, după Dumnezeire, iar ca om s-a născut în zilele cele de pe urmă pentru noi și pentru mântuirea noastră din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, Unul și acelasi Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut în doua firi, în chip neamestecat și neschimbat și neîmpărțit și nedespărțit."

***Stânga:** Împăratul Marcian, Sinodul IV, Calcedon (detaliu).*

Prigoană și renaștere – de la tunurile lui Bukow la decretele antimonahale comuniste

Spre deosebire de Moldova şi de Ţara Românească, Transilvania nu a avut condiţii propice dezvoltării vieţii monahale. Cu toate acestea, până la apariţia uniatismului, românii şi-au ridicat o sumedenie de schituri de lemn şi câteva mănăstiri de piatră. Sfârşitul lor avea să vină odată cu stăpânirea austriacă asupra Ardealului.

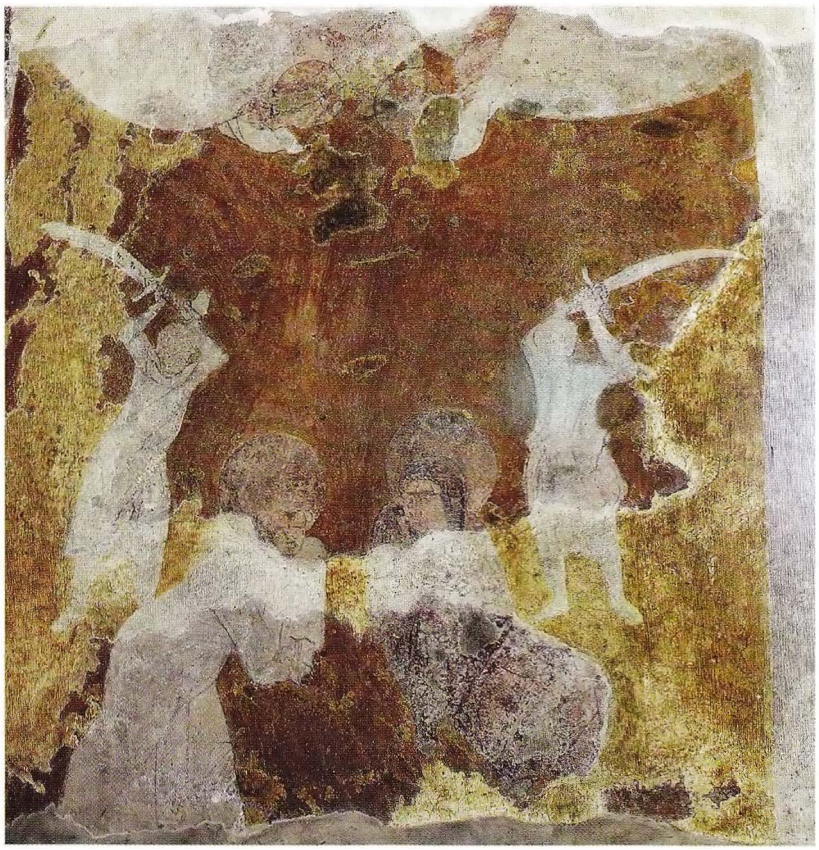

Stânga: *Detaliu din primul strat de frescă.*

Stăpânirea aceasta a decis să-i convertească pe români la catolicism, servindu-se de tunurile generalului Bukow. Râmeţul nu a putut scăpa de această devastatoare prigoană. Dar străvechea mănăstirea avea să renască pentru o vreme doar spre a fi desfiinţată mai apoi de către comunişti.

Situaţia socială deosebit de precară a românilor din Ardeal va fi breşa prin care uniatismul va scinda ortodoxia. Sărăcia a fost explicaţia pentru care încercarea Curţii de la Viena de a-i converti pe români şi-a găsit un ecou, mai întâi în rândul unor preoţi, iar mai apoi la Arhiepiscopul de Bălgrad, Athanasie Anghel. Acesta se va lepăda de ortodoxie pe 24 martie 1701 când va fi hirotonit din nou, mai întâi ca preot, iar mai apoi ca episcop unit (greco-catolic) al românilor din Transilvania. O declaraţie în 16 puncte garanta fidelitatea sa faţă de Roma, jurând că „va pomeni în slujbe pe papă, în locul patriarhului de Constantinopol" şi pe „teologul şi sfetnicul popa romano-catolic" îl va accepta ca pe „un părinte dătător de sfat" fără de care nu va lucra nimic în eparhia sa.

Ar trebui să precizăm faptul că trecerea la uniatism a lui Athanasie Anghel şi a celorlalţi preoţi care i s-au alăturat mai apoi a fost primită de unii credincioşi fără amănuntele care defineau această „convertire". Astfel, întreaga formă exterioară a cultului era păstrată, iar oamenii simpli cu greu ar fi putut sesiza vreo diferenţă. Concesiile erau pe plan dogmatic şi vizau, într-o primă fază, recunoaşterea autorităţii papale pentru ca apoi, printr-un şiretlic al iezuiţilor, să implice şi acceptarea punctelor florentine (papa este capul întregii biserici, împărtăşania cu azimă, Filioque, existenţa purgatoriului).

În aceste condiţii, este remarcabil cum mare parte din popor a respins totuşi unirea cu catolicii. Puternice focare de rezistenţă au luat naştere în Apuseni, Ţara Bârsei, Făgăraş sau Mărginimea Sibiului. Au existat răscoale populare, conduse de mari mărturisitori ai ortodoxiei, canonizaţi ulterior în secolul XX, dar şi o rezistenţă tăcută a miilor de anonimi, care nu au acceptat să îşi schimbe „legea" chiar sub ameninţarea închisorii şi a prigoanelor. Spre exemplu, credincioşii din Ţara Bârsei, vor face un adevărat legământ public de credinţă în anul 1723, pe 5 mai, jurându-se să nu îi despartă de sfânta lor credinţă „nici sabia, nici focul, nici închisoarea, nici sărăcia, nici nevoia, nici foamea, nici goana, nici moartea". Cum odată cu trecerea la catolicism a episcopului Athanasie Anghel toţi ortodocşii rămăseseră de fapt fără vlădică, braşovenii din Şcheii Braşovului vor face demersuri repetate pentru a intra sub jurisdicţia unui arhiereu drept credincios. Vor fi mai întâi supuşi Episcopiei de Râmnic (în

Dreapta: *Incinta nouă a mănăstirii cu biserica și chiliile ridicate în timpul regimului comunist.*

perioada când aceasta s-a aflat pe teritoriu habsburgic), apoi se vor îndrepta spre Episcopia sârbească de la Carlovitz. Abia pe 4 septembrie 1761 transilvănenii au avut un vlădică, în persoana lui Dionisie Novacovici, care a fost instalat în biserica din Șcheii Brașovului chiar de către generalul Bukow. Noul ierarh nu se va opri însă la Brașov, unde nu a fost primit prea călduros, ci va pleca la Sibiu și mai apoi la Rășinari.

În tot intervalul dintre căderea lui Athanasie, în 1701, până la instalarea oficială a lui Dionisie, în 1761, ortodocșii transilvăneni nu au avut practic o episcopie în Ardeal. Această lungă absență a fost folosită de uniații care pretindeau pentru propriul folos toate bisericile foste ortodoxe.

La fel s-a întâmplat și cu Mănăstirea Râmeț, care a fost acaparată temporar de Episcopia Unită de la Blaj care a înscris-o în registrele sale în perioada 1701-1760, deși ea era utilizată de ortodocși. Drept dovadă stă în primul rând recensământul autorităților care, în 1760, constată faptul că ea este folosită de călugării ortodocși, dar și un antimis pe care Mitropolitul Moldovei Gavriil Calimachi (1760-1766) îl trimite în anul 1761 Mănăstirii Râmeț în locul celui distrus de uniți.

Din păcate, rezistența credincioșilor grupați în jurul monahilor de pe valea Râmețului nu a fost suficientă pentru păstrarea lavrei. Odată cu episcopul sârb Dionisie Novacovici sosește în Transilvania și generalul Bukow, trimis de către Curtea de la Viena, pusă pe jar de ultima revoltă a românilor antiuniați, conduși de către călugărul Sofronie de la Cioara.

Ajuns în Ardeal, generalul va ordona pe 13 iunie 1761 căpitanului orașului Sibiu arderea mănăstirilor de lemn „de pretutindenea", iar „cele de piatră să se distrugă și să se facă raport Excelenței Sale Generalului, atât despre restituirea bisericilor către uniți, cât și despre demolarea mănăstirilor". Au căzut atunci mănăstirile Râmeț, cea de la Geoagiu de Sus (odinioară reședință episcopală), Prislopul și multe altele din Țara Oltului. Atestarea documentară a distrugerii Râmețului a fost descoperită de Nicolae Iorga în 1905. El a poposit atunci în casa preotului Victor Cioara din Geoagiu și, împreună cu acesta, a cercetat vechile cărți de slujbă ale mănăstirii. La pagina 46 a unui Octoih, tipărit de Episcopia Râmnicului în 1750, care astăzi nu se mai află, din păcate, în posesia mănăstirii, el a găsit următoarea însemnare: „Scris-am eu, Silvestru monahul, când au stricat necredincioșii Mănăstirea de la Râmeț și cea de la Geoagiu la anii 1762, în august 23, într-o zi de sâmbătă, spre pieirea lor". Credincioșii au refăcut aceste stricăciuni la scurtă vreme, motiv pentru Petru Pavel Aron, Episcopul Unit al Blajului, să ceară generalului Bukow o nouă pedepsire a ortodocșilor. Episcopul solicita de asemenea ca averea mănăstirii să îi fie încredințată... Ceea ce nu s-a întâmplat, imobilul ajungând să fie dat în folosința seminarului catolic de la Alba-Iulia. Știm dintr-un document datat 29 septembrie 1762, aflat actualmente în posesia mănăstirii, că Petru Pavel Aron se plângea generalului Bukow de abuzurile episcopului romano-catolic de Alba Iulia, care ar fi luat cu forța terenurile și imobilele Mănăstirilor Râmeț și Geoagiu. Plângerea episcopului unit venea ca un răspuns la un alt document, datat 29 septembrie 1762, prin care Episcopia Romano-catolică de Alba Iulia își justifică preluarea forțată a proprietăților de la Râmeț și Geoagiu prin faptul că atât călugării cât și credincioșii au refuzat să primească unirea cu Roma. Împotrivirea ortodocșilor va da naștere unei noi represiuni în 1785, an în care cele două mănăstiri, între timp reparate de localnici, sunt din nou distruse. Același monah Silvestru menționează într-o inscripție pe o carte bisericească: „Aici am însemnat aceste lucruri cu jale adevărat când au

Dreapta: *Slujbă arhierească în curtea mănăstirii.*

Jos: *Biserica veche și școala Râmețului.*

stricat mănăstirile, cea de la Geoagiu și cea de la Râmeț, la întâia stricare au fost numărul anilor 1762, iar la a doua stricare 1785, luna lui decembrie în 23 zile într-o zi de marți, scris-am eu Silvestru monahul". Anul celei de a doua distrugeri coincide cu anul execuției lui Horea, Cloșca și Crișan. De bună seamă că ortodocșii din jur participaseră la răscoala lor, iar Curtea de la Viena a încercat pe această cale să le înăbușe atât credința cât și aspirațiile la emanciparea socială. Nu a reușit.

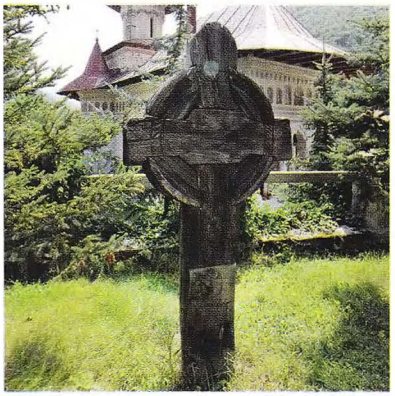

Stânga: *Troița din incinta mănăstirii Râmeț.*

După distrugerea celor două lăcașe monahale, credincioșii ortodocși de pe valea Râmețului au solicitat împărătesei permisiunea de a le rectitori. Au căpătat-o de-abia în anul 1792, când guvernul transilvănean a dat decretul nr. 472 comunicat protopopului Ighian prin adresa nr. 1132 din 2 martie cu rezoluția:

„S-a îngăduit din partea P. I. Împărat a se repălui biserica, dar numai ca biserică de mir, iar chiliile călugărești să se facă școală."

Viața monahală era prea periculoasă pentru campania prozelitistă romano-catolică, monahii fuseseră vârful de lance al răscoalelor antiuniate, astfel încât Curtea de la Viena socotea mai potrivit să transforme mănăstirile în școli și biserici de mir. Ceea ce credincioșii au și respectat, numai că Episcopia Unită de la Blaj nu a acceptat nici această stare de lucruri, încercând să acapareze noua parohie.

Cum biserica de la Râmeț nu avea preot, fiind deservită între 1760 și 1818 de cel de la Geoagiu de Sus, iar mai apoi de cel din Valea Uzii, protopopul unit l-a ademenit pe cântăreț, promițându-i că îl va hirotoni și îi va dărui parohia. Acesta a atras la rândul lui 20 de credincioși, moment în care episcopia unită a dorit să le ia ortodocșilor biserica; aceștia s-au răsculat și l-au alungat pe fostul lor dascăl. În cele din urmă au ajuns să se adreseze în anul 1826 episcopului ortodox Vasile Moga, rugându-l să intervină. Solicitarea a fost susținută de un raport al protopopului ortodox Ighian, care le trimisese deja credincioșilor săi "opt dărabe de scrisori" cu care să se apere în fața autorităților. Raportul său evidențiază faptul că în inventarul din 1741, făcut de Episcopia Unită de la Blaj, aceasta și-a transferat toate bisericile din Ardeal, fie ele unite sau ortodoxe. De asemenea, Protopopul Ighian îi semnalează episcopului Vasile Moga ancheta din 1760 și Decretul imperial din 1792, care demonstrează că Mănăstirea Râmeț nu a trecut niciodată la uniatism.

Stânga: *Costum popular păstrat în secțiunea etnografică a muzeului mănăstirii.*

Jos: *Carte veche păstrată în muzeul înființat după întoarcerea măicuțelor din pribegia impusă de comuniști.*

Guvernul ardelean va tranșa în cele din urmă conflictul, prin decretul nr. 6375 dat în iulie 1827, decret prin care mănăstirea rămâne definitiv în seama ortodocșilor. Totuși, viața monahală nu va renaște aici decât după mai bine de un secol, în 1940. Între timp, sfântul lăcaș va fi folosit ca biserică de parohie unde vor sluji pe rând preoții din sat. În clădirile mănăstirii va funcționa o școală pentru copiii țăranilor.

Reluarea vieții monahale se datorează ieromonahului Evloghie Oța, sosit din Sfântul Munte Athos, de unde fusese chemat chiar de Maica Domnului. Precurata i-ar fi descoperit starea grea în care se afla mănăstirea, îndemnându-l să se reîntoarcă pe plaiurile natale (era din Geoagiu de Sus) și să refacă obștea.

Când părintele Evloghie a ajuns la mănăstire, în anul 1940, el a găsit-o parțial acoperită de aluviunile pârâului Pleașa care își ieșise din matcă. De altfel, astfel de evenimente s-au întâmplat de mai multe ori de-a lungul istoriei Râmețului. Astfel, în anul 1861,

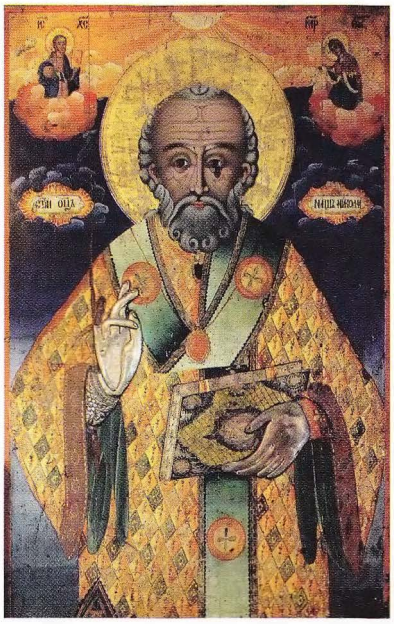

Dreapta: *Sfântul Ierarh Nicolae, într-o icoană de secol XIX, în colecția Mănăstirii Râmeț.*

Dreapta: *Sfântul Prooroc și Înaintemergător Ioan, Botezătorul Domnului (colecția de icoane vechi).*

și apoi în 1866, întreaga vale a fost umplută de aluviuni și pietre. În 1925 și 1926, fenomenul s-a repetat, astupând biserica până la ferestre. Părintele a dezgropat sfântul lăcaș și a început să slujească în el. Între 1947 și 1948, a ridicat cu obștea o clădire administrativă cu opt chilii și un paraclis. Timp de 15 ani călugării s-au nevoit să refacă ceea ce vitregia vremurilor și a naturii distrusese. În 1954, o nouă năpastă a lovit tânăra obște – părintele Evloghie Oța s-a rupt de biserica ortodoxă pentru a trece la cea pe stil vechi alături de un număr de ucenici și localnici. A fost înlocuit de părintele Gherman Baciu care a și propus transfomarea mănăstirii într-una de călugărițe, fapt aprobat de Sfântul Sinod pe 3 octombrie 1955.

În locul părintelui Evloghie la Râmeț a venit maica Pelaghia Prică, împreună cu alte două monahii. Doi ani mai târziu, în 1957, stareța Pelaghia este înlocuită de maica Lavrentia Chelemen. În acest moment destinul mănăstirii se întâlnește, providențial, cu cel al părintelui Dometie Manolache și al ucenicelor sale.

Discipol al părintelui Arsenie Boca, el a căutat mai multă vreme o veche lavră în Ardeal în care să se așeze cu fiicele sale duhovnicești. Inițial, fetele au ucenicit în Mănăstirea Rătești din Țara Românească pentru a se deprinde cu asceza vieții călugărești, apoi au căutat un loc în care să formeze o obște de sine stătătoare. Râmețul, cu solitudinea sa, părea a fi locul perfect, așa că măicuțele s-au așezat aici și câțiva ani s-au străduit să continue ceea ce călugării din obștea părintelui Evloghie începuseră. Erau tinere și de aceea nu li s-a părut greu ceea ce făceau.

Sus: *Biserica veche a mănăstirii Râmeț, după ultimele restaurări.*

Aveau să fie însă lovite în urmarea idealului lor monahal de autoritățile statului. Acestea au dat în anul 1959 un celebru decret, 410, prin care viața călugărească era desființată. Puteau rămâne în mănăstiri doar viețuitorii bătrâni și câte un slujitor al altarului. Așa s-a întâmplat și la Râmeț, care avea de acum o obște foarte tânără. Pe 26 mai 1960, călugărițele și-au strâns lucrurile și au plecat. Lavra, care se reanimase după 1940, era acum din nou goală. Statul român se dovedea un prigonitor la fel de eficient și crud pe cât fusese Imperiul Habsburgic. În 1962, întreaga mănăstire împreună cu averea ei, constând în terenuri și clădiri, avea să fie predată autorităților. În chiliile maicilor s-a amenajat o cabană ... cu bufet. Râmețul cădea pentru a doua oară.

Sfântul Ghelasie de la Râmeț

Sătenii din preajma mănăstirii au păstrat amintirea vie a Sfântului Ghelasie, canonizat în secolul XX, dar cinstit din secolul XV, care i-a povățuit și le-a vindecat miraculos bolnavii și despre care nu se știa nici când a trăit exact și nici locul în care se aflau moaștele sale.

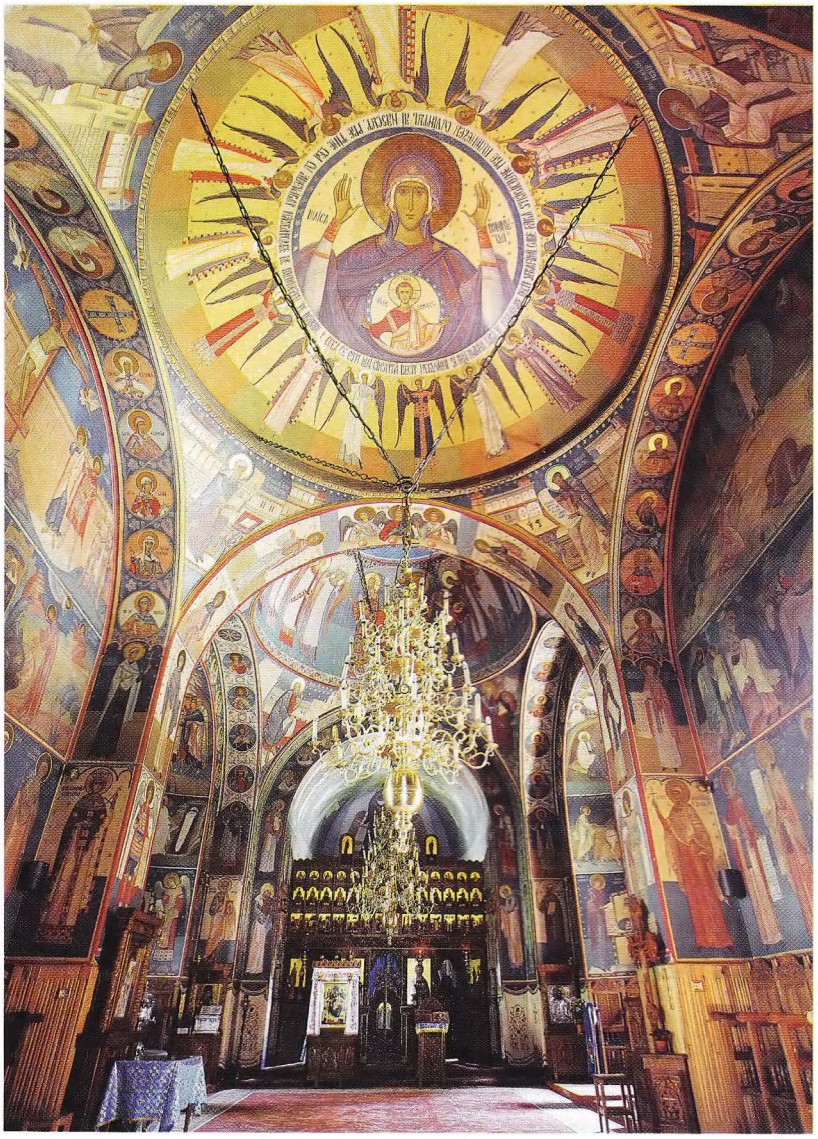

TROPAR

Troparul Sfântului Ghelasie

„De Dumnezeu purtătorule, părintele nostru Ghelasie, povățuitorul călugărilor și al credincioșilor, podoaba cuvioșilor și lauda arhiereilor, sprijinitorul celor din necazuri și făcătorule de minuni, cu nevoințele tale chip de sfințenie te-ai arătat, iar acum cu îngerii în ceruri te veselești, cu aceștia roagă-L pe milostivul Dumnezeu să ne dăruiască nouă pace și mare milă."

Stânga: *Noua biserică a mănăstirii este pictată de Grigore Popescu, iar catapeteasma de Remus Dragomir.*

Era în anul 1925. Apele Pleșei își ieșiseră din matcă inundând totul în care lor. Viitura a săpat atunci pe lângă biserica veche a Mănăstirii Râmeț, scoțând la lumină trei cranii. Unul dintre ele, spun oamenii, ar fi înconjurat biserica de trei ori, plutind pe apele învoburate, până când s-a oprit în dreptul ferestrei. Cum nu știa ale cui sunt, preotul din sat, care slujea din când în când la mănăstirea pustie, le-a îngropat din nou lângă bătrânul lăcaș, în partea dreaptă.

Au trecut anii și sătenii nu și-au mai amintit de acea stranie întâmplare. La mănăstire se așezaseră din nou călugări conduși de părintele Evloghie Oța, monah încercat în tainele vieții monahale, venit aici tocmai de la Sfântul Munte Athos. Noul stareț a găsit vechea biserică îngropată în mâl și aluviuni. Când a început să sape pentru a le îndepărta, el a dezgropat și craniul care ieșise la iveală în 1925. Povestea s-a repetat. Sătenii povestesc că acesta s-a învârtit de trei ori pe apa care băltea în jurul bisericii și s-a oprit în dreptul ferestrei altarului. Craniul era de un galben pământiu, dar nu mirosea ca osemintele obișnuite, ci răspândea o mireasmă care aducea cu cea pe care o simți uneori în preajma moaștelor. De aceea, părintele Evloghie nu l-a mai îngropat, ci s-a decis să îl păstreze în speranța că Domnul va descoperi cuiva ce rost a avut descoperirea lui. Și așa s-a și întâmplat...

O femeie din Maramureș, suferind de epilepsie, a venit la mănăstire spunând că a visat un porumbel care i-a spus să meargă la Râmeț și să se atingă acolo de craniul Sfântului Ghelasie și se va vindeca pe loc. Leontina Groza, o credincioasă în vârstă, care locuiește și acum în apropierea mănăstirii,

își amintește că femeia bolnavă a stat la Sfântul Maslu, după care a mers și s-a închinat craniului. S-a vindecat pe loc, imediat după ce l-a sărutat, așa cum îi fusese descoperit în vis. Ani de zile ea a venit apoi la Mănăstirea Râmeț, de care nu știa nimic până la visul respectiv, pentru a da slavă lui Dumnezeu, mulțumindu-i pentru vindecare. Așa au aflat părinții mănăstirii că moaștele dezgropate de ape sunt de fapt ale sfân-

Sus: *PS Emilian, maica stareță Ierusalima, la ridicarea bisericii vechi.*

Sus: *Hristos Emanuel. Pictură din biserica nouă a mănăstirii.*

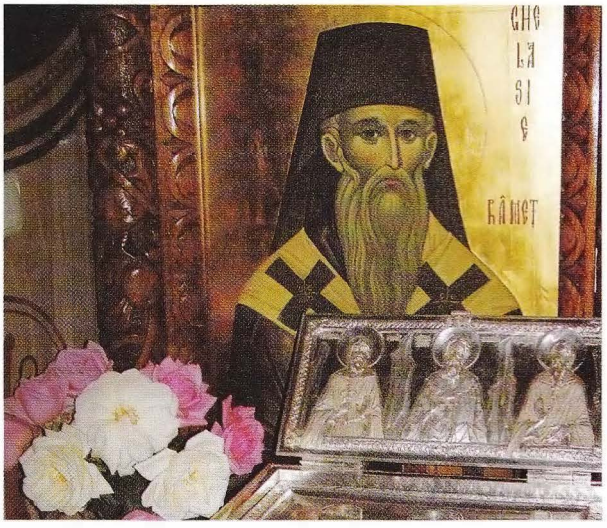

Stanga: *Racla și icoana Sfântului Ghelasie de la Râmeț.*

tul Ghelasie, de care povesteau bătrânii și a cărui viață intrase deja în memoria colectivă.

Deși nu se știa când s-a născut sau când a murit, creștinii din preajma Râmețului pomeneau de faptele sale minunate. Se spune că ani de zile a trăit ca sihastru, asemeni multor altor călugări care se nevoiau în peșterile din apropiere. A deprins și el tainele vieții isihaste, lucrarea rugăciunii neîncetate și paza gândurilor. Când a ajuns la vârsta deplină a bărbatului întru Hristos, a coborât din singurătate împreună cu ucenicii săi, devenind stareț al mănăstirii. De aici, îi povățuia nu numai pe călugări, ci și pe mirenii care erau greu încercați de stăpânire.

Se spune despre Sfântul Ghelasie că își strânsese 12 ucenici împreună cu care ducea o viață foarte aspră – nu mânca nimic în timpul săptămânii întărindu-se în nevoință prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului. Doar sâmbăta și duminica mergea la trapeză pentru a lua masa împreună cu frații. Noaptea o petrecea în privegheri, iar ziua mergea cu obștea la ascultare. În posturi, pleca la peșterile pustnicilor din preajma mănăstirii pe care îi cerceta spovedindu-i și împărtășindu-i. Este interesant că toate aceste amănunte, păstrate doar în tradiție, confirmă ipotezele legate de istoria mănăstirii, care la început a funcționat ca o sihăstrie, constituită ulterior într-o lavră cu viață de obște, în apropierea căreia trăiau pustnicii. Toate aceste nevoințe l-au dus pe starețul Ghelasie la sfințenie, învrednicindu-l să primească de la Hristos darul facerii de minuni. Potrivit credinței ortodoxe, omul ajunge la această treaptă numai după ce s-a curățit de patimi, unindu-se cu Dumnezeu. În esență, nu omul este cel care săvârșește minunile, ci Hristos, care este prezent în el și lucrează tainic prin el, îndumnezeindu-l.

Tradiția mănăstirii pomenește și acum de un izvor care curge într-o poiană numită Hopați. Într-o zi de vară, Sfântul Ghelasie a mers cu ucenicii să adune fânul, dar, fiind arșiță, aceștia se plângeau de sete. Sfântul s-a rugat, apoi a făcut semnul crucii de trei ori și a lovit pământul cu toiagul său și îndată a țâșnit apă. Sătenii numesc până astăzi acest izvor – „Fântâna Vlădichii."

Sus: Fragment de frescă din catapeteasma lui Mihai Viteazul.

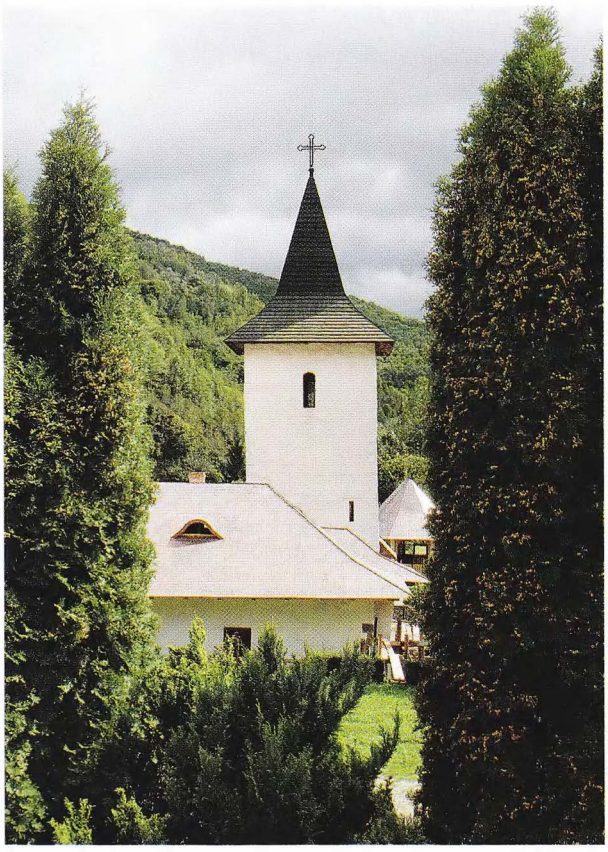

Sus: Turla masivă care se înalță deasupra naosului.

Se spune că, atunci când s-a apropiat clipa trecerii sale la Domnul, Sfântul Ghelasie era plecat din mănăstire la munte pentru a sfinți o biserică. Când a murit, era călare pe un măgăruș ale cărui copite s-au înfundat în piatră atunci când sfântul și-a dat sufletul. Un fragment de piatră cu o urmă de copită se păstrează până astăzi în mănăstire. Se spune că asinul a făcut cale întoarsă și a adus singur trupul sfântului înapoi; când s-a apropiat de lavră toate clopotele de pe întreaga vale a Râmețului au început să bată singure.

Minunile făcute de Sfântul Ghelasie nu s-au oprit aici. După ce moaștele sale au fost dezgropate, ca prin miracol au început să vină credincioși de pretutindeni pentru a le cinsti. Astfel, măicuțele povestesc de o femeie din Albina (județul Timiș) care, venind la mănăstire, s-a îndoit atunci când i s-a spus de craniul sfântului Ghelasie și de puterea sa de a face minuni. Din acel moment, nu a mai putut să își miște mâna dreaptă care i s-a umplut și de un miros greu. Înspăimântată, ea și-a mărturisit îndoiala, rugându-l timp de trei zile și trei nopți pe Dumnezeu și pe Sfântul Ghelasie să o ierte. La sfârșitul acestora, mirosul a dispărut și femeia a putut să își miște din nou brațul. A continuat să vină în pelerinaj la Râmeț și a povestit multor credincioși această întâmplare. Maicile povestesc și de un neoprotestant paralizat care a venit la mănăstire adus într-un car cu boi și, după ce s-a închinat moaștelor Sfântului Ghelasie, s-a întors acasă pe picioarele sale, convertit fiind la ortodoxie.

Ortodoxia crede că puterea moaștelor stă în prezența lui Dumnezeu care nu părăsește trupurile sfinților nici măcar după ce aceștia au murit. Există o puternică legătură între moaștele unui sfânt și sufletul său care se află în ceruri. Atingându-ne de ele, ne atingem de fapt de sfânt și de Hristos care a fost prezent în inima lui. Tocmai de aceea trupurile unor sfinți nu putrezesc sau osemintele lor răspândesc miresme, pentru că harul dumnezeiesc se revarsă prin mijlocirea lor asupra lumii, transfigurând-o, dând materiei parte din proprietățile pe care ea le-a pierdut în urma căderii lui Adam. Probabil că, dacă nu ar fi fost știința modernă, nu am fi aflat niciodată când s-au petrecut toare aceste

CONTEXT

Rugăciune de la sfârșitul Imnului Acatist al Sfântului Ghelasie

„Către tine, Sfinte părinte Ghelasie, înălțându-ne gândurile, cu umilință și cu căldură ne rugăm: caută din înălțimea plină de slavă a cerului și te milostivește de suferințele, durerile, patimile, necazurile, amărăciunile și strâmtorările noastre. Fii povățuitorul și călăuzitorul nostru pe cărările cele necunoscute ale vieții, pentru ca, urmând pilda credinței și a dragostei tale față de Hristos, să ne învrednicim de darurile Sale și trecând din această viață să ne bucurăm împreună cu tine și cu toți cei bineplăcuți din veac ai Domnului, de Împărăția cea nesfârșită a cerurilor; ca acolo, înconjurați de cetele îngerești, să aducem mărire și cinste lui Dumnezeu cel în Treime închinat: Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin."

fapte minunate din timpul vieții cuviosului Ghelasie. Un grup de specialiști a cercetat în 1978 al doilea strat al picturii bisericii vechi și acolo a descoperit inscripția care data de fapt începuturile întregii mănăstiri, inscripție de care am vorbit și în secțiunea *Istorie*:

„Am scris eu preapăcătosul rob al lui Dumnezeu Mihul, adică zugravul de la Crișul Alb, cu încuviințarea arhiepiscopului Ghelasie în zilele regelui Ludovic în anul 6885 (1377) luna iulie 2". De atunci știm că sfântul a trăit în secolul al XIV-lea și a fost primul episcop ortodox atestat documentar în Ardeal. El s-a nevoit probabil în mănăstire, unde a ajuns și stareț, funcție de unde a fost probabil chemat la slujirea arhierească. Condițiile vitrege din acele timpuri din Transilvania (să ne gândim că în 1366 regele Ungariei Ludovic cel Mare scotea practic în afara legii credința ortodoxă) nu i-au permis o altă reședință decât mănăstirea pe care deja o păstorea. De altfel, în ortodoxie nu este neobișnuit ca episcopul să locuiască într-o mănăstire. De aici va fi sfințit preoți și biserici, întărindu-i pe credincioși în păstrarea vie a dreptei credințe. Tradiția care a consemnat sfârșitul său minunat amintește de faptul că nu era în mănăstire, ci pe cale spre o sfințire de biserică. Avem așadar de-a face în cazul său cu o lucrare dumnezeiască în măsură să ne descopere, împreună cu tradițiile păstrate de localnici, figura unuia dintre cei mai străluciți ierarhi ai bisericii ortodoxe române. Dacă nu ar fi fost viitura din 1925 și săpăturile făcute după aceea de părintele Evloghie, nu am fi avut astăzi moaștele Sfântului Ghelasie. Și dacă nu ar fi fost acea descoperire misterioasă, făcută în vis credincioasei din Maramureș, nu am fi știut cui îi aparțin acele moaște. Sfântul Ghelasie a fost parcă trimis în cele mai grele timpuri, când biserica era prigonită, pentru a întări obștea ce sta să renască.

Luând în considerație toate aceste fapte, tradițiile locale care îi atestă sfințenia vieții, precum și minunile pe care Sfântul Arhiepiscop Ghelasie le-a săvârșit după moarte, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române l-a canonizat în 20 iunie 1992.

Dar, cu mult înainte de acest act oficial, maicile de la Râmeț, care aveau mare evlavie la moaștele sale, i-au înălțat rugăciuni, iar maica stareță Lavrentia Cheleman i-a scris și un acatist în 1955. De atunci, el a fost citit zilnic la chilii până în anul canonizării oficiale, iar maicile spun că rugăciunile Sfântului Ghelasie le-au ferit de multe primejdii, ajutându-le în vremea prigoanei comuniste. Înainte de momentul canonizării, acatistul maicii Lavrentia a fost înmânat spre cercetare pr. prof. dr. Mircea Păcurariu și pr. prof. Dr. Teodor Bodogae din Sibiu. Chiar și acum călugărițele povestesc că, uneori, întreaga lavră se umple de o bună-mireasmă venită de la moaștele sfântului. E felul său de a-și arăta dragostea pentru măicuțele care au renăscut mănăstirea căreia el îi slujise întreaga viață.

CONTEXT

Tomosul de canonizare al Sfântului Ghelasie de la Râmeț

„Viața sa plină de sfințenie, râvna sa întru propovăduirea cuvântului Evangheliei și dragostea sa față de păstoriții săi au rămas în amintirea bunilor creștini din părțile Munților Apuseni, până în zilele noastre. Iar sfintele sale moaște, descoperite în chip luminat la mănăstirea Râmeț, în urmă cu peste o jumătate de veac, au săvârșit multe vindecări în rândul dreptcredincioșilor creștini care își îndreaptă pașii cu evlavie spre acest sfânt și străvechi lăcaș de închinare. Ținând seama de viața sa aleasă (...) Sfântul Sinod al Bisericii noastre a găsit că este bine plăcut lui Dumnezeu și obștei dreptcredincioșilor ca el să fie ridicat la cinstea cuvenită și așezat în ceata sfinților."

***Sus**: Sfântul Ghelasie de la Râmeț.*

***Dreapta**: În imagine racla cu moaștele Sfântului Ghelasie de la Râmeț*

Părintele Dometie Manolache – o viață de om care a ars pentru Hristos

Părintele Dometie Manolache s-a jertfit trup şi suflet pentru Ardeal. Ucenic al părintelui Arsenie Boca şi prieten al Mitropolitului Antonie Plămădeală el a avut, un singur gând – să pună umărul la înviorarea ortodoxiei transilvănene. Întâlnirea dintre el şi Râmeţ a fost providenţială. Jertfa unui om s-a împletit cu destinul unei mănăstiri răstignite de istorie.

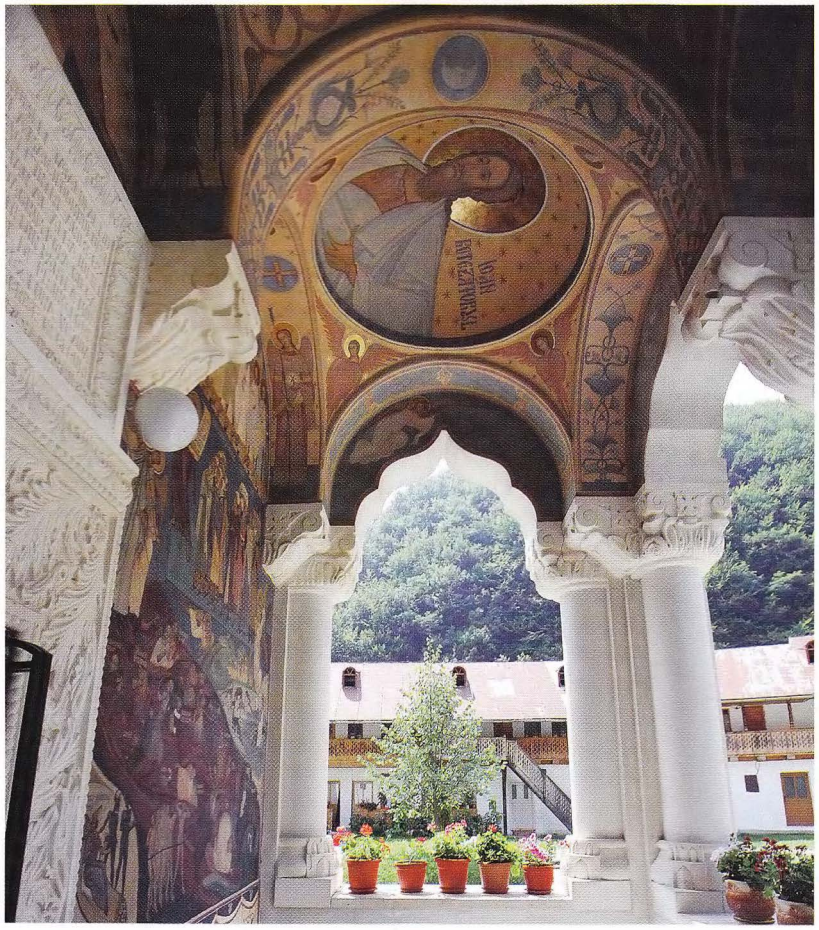

***Stânga**: Pridvorul bisericii noi e construit în stil brâncovenesc, cu capiteluri de piatră.*

Părintele Dometie Manolache s-a născut pe 13 octombrie 1924, în comuna Bălăneşti, judeţul Buzău. La botez a primit numele de Stelian. A fost al patrulea din cei doisprezece copii ai familiei sale, un copil sărman, dar bogat în virtuţi. Încă din primii ani de şcoală părintele a iubit cartea, dar există mărturii care spun că nu reuşea să înveţe tot ceea ce i se preda. Micuţul Stelian s-a rugat pentru aceasta Maicii Domnului şi de atunci a ajuns fruntaş în şcoală. Sătenii îşi amintesc că avea mare drag de biserică, unde mergea des, tatăl său fiind cântăreţ de strană. Toate aceste aptitudini l-au recomandat ca un viitor slujitor al altarului, drept pentru care, după terminarea ciclului primar, s-a înscris la Seminarul din Buzău. Din acei ani începe formarea sa duhovnicească. Foştii colegi spun că nu ieşea deloc în oraş, preferând să rămână în internat şi să citească. Era în continuare foarte sărac, dar şi foarte milostiv, ajutându-i întotdeauna pe cei care se aflau în nevoi. Ucenicii povesteau că la sfârşitul unei vacanţe de vară, în timp ce aştepta pe peron trenul care să îl ducă înapoi la seminar, s-a întâlnit cu un coleg care plângea că părinţii, foarte săraci şi ei, nu avuseseră bani să îi dea pentru bilet. Atunci părintele i-a făcut cadou propriul bilet, iar el a venit la seminar pe jos, cale de 60 de kilometri. Şi pentru că nu avea cu ce să îşi cumpere încălţăminte, mare parte din drum a parcurs-o desculţ...

Şi în Facultatea de Teologie se purta la fel ca şi în Seminar – nu ieşea din internat, zilele şi le petrecea studiind, iar nopţile rugându-se. În anii terminali, mulţi se gândeau că trebuie să îşi caute o soţie, dar părintele obişnuia să le răspundă că el şi-a găsit deja o mireasă. Imediat după finalizarea studiilor, cu o teză de licenţă notată cu calificativul „excepţional", le-a spus consătenilor la o ultimă serbare la care a participat: „Eu voi merge în Ardeal, unde am primit chemarea la călugărie, şi acolo vreau să-mi rămână şi oasele!" Fusese probabil marcat de practica din vacanţa pascală a anului patru, pe care şi-o petrecuse ca misionar în Transilvania. Gândul că viaţa monahală fusese prigonită aici timp de secole l-a inspirat de asemenea în alegerea sa. Va pleca de acasă pe 6 iulie 1949, în aceeaşi zi în care, prin pronie dumnezeiască, se va muta la ceruri 26 de ani mai târziu.

A depus voturile monahale la Mănăstirea Prislop, de Înălţarea Sfintei Cruci, împreună cu prietenul său Antonie Plămădeală, avându-l ca naş de călugărie pe părintele Arsenie

Dreapta: *Biserica veche în prim plan, cea nouă în fundal.*

Boca. Își găsise mireasa de care vorbea în anii de studiu – era nimeni alta decât biserica.

Aici a încolțit în mintea părintelui ideea întemeierii unei mănăstiri de maici în Ardeal pentru a revigora viața monahală de aici. Așa a ajuns să strângă în jurul său un grup de 23 de fete care doreau să își închine viața lui Hristos. Dar părintele Dometie a dorit ca ele să se formeze într-o obște cu multă tradiție, și așa au ajuns înapoi în Eparhia Buzăului surorile, la Mănăstirile Rătești și Barbu, iar părintele la Afteia-Cioara (ctitoria sfântului Sofronie, mărturisitorul ardelean antiuniat). De aici, după o lungă peregrinare, nelipsită de peripeții, căci episcopul Antim Angelescu nu a dorit să îi mai binecuvinteze plecarea, părintele Dometie s-a întors cu obștea în Ardeal, unde s-au așezat la Mănăstirea Râmeț, care fusese transformată încă din 1955 de Sfântul Sinod în mănăstire de maici. Locul a fost găsit de părintele Dometie care l-a iubit din prima clipă, atât pentru trecutul său glorios, cât și pentru izolarea sa, propice vieții monahale. Pe atunci nu exista drumul actual și, pentru a ajunge la mănăstire, maicile trebuiau sa traverseze pârâul de 22 de ori; adesea, iarna, atunci când podețele deveneau impracticabile, trecerea se făcea direct prin apă.

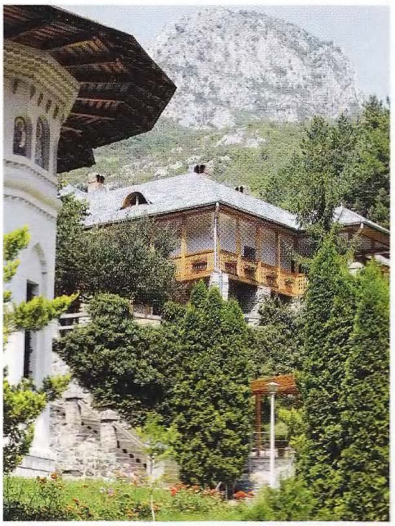

Sus: *Casa pelerinului.*

Sus: *Troiță ridicată de maica stareță Eudoxia.*

Părintele nu s-a lăsat descurajat de toate aceste lipsuri și a trudit zi și noapte pentru mănăstire, cot la cot cu muncitorii plătiți pentru asta. Pelerinii îl vedeau uneori cufundat până la brâu în apa pârâului unde încerca sa mute blocuri imense de stâncă pentru a stăvili inundațiile, sau în pădure la tăiat lemne sau în mănăstire săpând șanțuri, zidind sau cărând materiale de construcții. Măicuțele spun că munca nu îl împiedica să slujească – la biserică era întotdeauna primul. Se trezea noaptea la ora 3 pentru a face Sfânta Liturghie, apoi la 5 pleca din mănăstire după provizii și materiale de construcții și găsea și vreme să se ocupe și de cele cinci biserici ale comunei Râmeț la care era singurul slujitor.

În pofida atâtor lipsuri materiale, părintele continua să dea tot avutul său săracilor – niciun nevoiaș nu pleca din mănăstire nemiluit. Maicile povestestesc că adesea își dădea și rasa de pe el sau încălțămintea din picioare.

Odată, într-o iarnă, a venit de pe drum și a intrat repede în chilie, de unde maicile l-au chemat la slujbă. Când a ajuns la biserică, au văzut că era încălțat cu papucii de casă ai prietenului și colegului său de chilie, părintele Varsanufie, papuci care îi erau prea mici. Curioase să vadă cum a venit de la autobuz, maicile au ieșit din mănăstire pentru a cerceta drumul – pe zăpadă erau urme de tălpi goale, semn că avva Dometie miluise vreun sărac cu bocancii săi. Altădată, povestea mitropolitul Antonie, a venit la București cu treabă și acesta i-a dăruit o dulamă și o rasă nouă, pentru a le purta prin oraș, dar, când a revenit în capitală, părintele purta aceleași haine ponosite. Pe cele noi le dăduse de pomană.

Toate aceste nevoințe, împreună cu suferințele generate de prigoana stârnită de decretul 410 care le-a alungat pe măicuțe din mănăstire, i-au șubrezit părintelui inima, care, în cele din urmă, a cedat. A murit fulgerător, în vârstă de doar 50 ani, pe 6 iulie 1975, chiar în fața bisericii parohiale din Geoagiu. Deși nu este canonizat, mulți ucenici îl cinstesc deja ca sfânt. Maicile au strâns deja mărturii ale minunilor săvârșite de părinte. Vom reda aici una singură, urmând ca biserica să se pronunțe asupra sfințeniei sale.

Silvia Bădilă, o credincioasă din Alba, a mers cu fetița ei bolnavă la schitul Afteia, unde era părintele. Ocupat, părintele nu a avut timp să le oficieze un Sfânt Maslu. Aflând de suferința copilei, el a binecuvântat-o spunând: „Domnul să vă binecuvânteze" și, din acel moment, aceasta s-a vindecat. Când a ajuns mare, fetița a intrat în obștea Mănăstirii Râmeț.

O pictură veche de șapte secole

Râmețul a fost distrus în repetate rânduri, spulberat de prigoane, potopit de ape, pustiit de orânduiri potrivnice monahilor. Așa că din tezaurul inițial al mănăstirii nu se mai păstrează azi nimic. Fondul de carte și prețioasele icoane s-au strâns prin truda vieţuitoarelor de astăzi ale lavrei, după anii 1970. Dar cea mai prețioasă comoară a mănăstirii este pictura bisericii vechi.

Sus: *Catapeteasma de zid este prevăzută, din lipsa spațiului, cu o singură ușă diaconească (dreapta) și una împărătească.*

Când intri astăzi în incinta mănăstirii, ochii îți cad la început pe edificiul impresionant al noii biserici ridicate de măicuțe cu multă trudă în anii dictaturii comuniste. Ca să ajungi la vechiul lăcaș trebuie să cobori puțin la vale, motiv pentru care el a fost de multe ori inundat de puhoaiele pârâului din apropiere care se revărsa din matcă. Între anii 1926-1930, biserica veche a stat patru ani îngropată în mâl și pietre. Anii 1930 și 1931 au fost dedicați unor reparații importante, moment în care biserica a fost repictată. Lăcașul a fost pictat de-a lungul timpului de nouă ori, dintre acestea primele șapte straturi fiind de o certă valoare artistică. Între anii 1987-1989, s-a desfășurat o amplă lucrare de restaurare în urma căreia pictura din 1930 a fost înlăturată în totalitate, iar din cea din anul 1908 s-au păstrat doar două scene martor. Atunci a fost restaurat primul strat de frescă, descoperit încă din anii 1975-1977, din care se mai păstrează două scene, una în altar și alta în naos. Datarea acestui prim strat nu poate fi făcută cu precizie, dar este cert că a fost realizat înaintea celui de-al doilea, care a fost executat în anul 1377 de către Mihu de la Crișul Alb, în anii păstoririi Arhiepiscopului Ghelasie, conform inscripției de pe arcada dintre naos și pronaos. Ținând cont de faptul că între primul și cel de-al doilea strat de frescă a trecut suficient timp încât cel dintâi să poată prinde patină, e de presupus că biserica a fost pictată inițial undeva la începutul secolului al XIV-lea.

Din acest strat se păstrează o scenă în sfântul altar la proscomidiar, reprezentându-l pe Hristos în mormânt. Maica Domnului îl îmbrățișează cu dragoste, creștetele lor sunt lipite, întreaga scenă reflectând dramatismul morții Fiului lui Dumnezeu. Specialiștii au identificat stilistic o influență a picturii occidentale nord-italiene

LEXICON

Fresca

Cuvântul derivă din italianul *fresco* = proaspăt şi reprezintă o pictură murală executată pe un strat de tencuială proaspătă. Culorile (pigmenţi naturali) sunt, în acest caz, fixate de o peliculă de carbonat de calciu, care le conferă o rezistenţă deosebită în timp. De aceea, acest tip de pictură poate rezista secole de-a rândul, adesea fiind întâlnite cazuri când, în urma restaurărilor, sunt descoperite straturi succesive de pictură. Tehnica frescei presupune existenţa unui substrat din piatră sau cărămidă (betonul nu este potrivit, pentru că produce săruri care, în timp, pătează pictura) care trebuie să fie bine uscat şi nivelat. Pentru aceasta, el este pregătit prin aplicarea unui strat gros de aproximativ 1 cm compus din var, nisip şi apă. Peste el se întinde fresca neagră, care reprezintă primul substrat, şi apoi cea albă, pe care se pictează efectiv. Ea se prepară din var şi câlţi tocaţi mărunt, apoi nisip fin, pulbere de marmură şi apă. Dificultatea acestui tip de pictură constă în aşternerea culorilor atunci când fresca este încă proaspătă. După ce aceasta s-a uscat, orice adăugare sau corectură nu mai aderă la substrat şi poate fi ştearsă cu o simplă cârpă îmbibată în apă. De aceea, un pictor care foloseşte această tehnică nu are la dispoziţie decât o singură zi pentru a termina suprafaţa propusă. În plus, culorile aplicate pe fresca umedă îşi schimbă nuanţele puternic după ce aceasta se usucă. Pictorul trebuie să prevadă toate modificările şi să le includă de la început în compoziţia sa. Este interesant faptul că, în esenţă, tehnica fresca este extrem de veche. Picturile din peştera de la Altamira din Spania au la bază o tehnică similară şi o vechime de aproximativ 15 000 de ani. Alte exemple sunt frescele din catacombele creştine şi cele exterioare din nordul Moldovei. Deşi este foarte veche, din cauza constrângerilor severe pe care le impune artiştilor, fresca a ajuns să fie mai rar folosită în prezent în bisericile ortodoxe. Totuşi, România a continuat tradiţia acestei tehnici de-a lungul timpului. După 1989 s-au înfiinţat secţii de pictură pe lângă Facultăţile de Teologie şi de Artă, ai căror absolvenţi practică pe scară largă această tehnică. Majoritatea bisericilor noi au fost împodobite cu fresce bizantine.

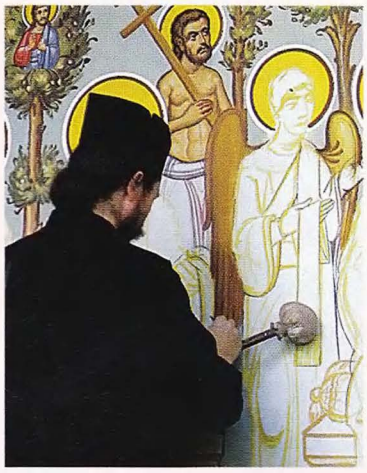

***Sus:** Adăugarea stratului de culoare.*

***Stânga:** Iisus în Mormânt, sec. XIV, pomelnicul ctitorilor şi o reprezentare inedite a Sfintei Mahrame, sec. XVII.*

şi o asemănare cu fresca de la Sânta Maria Orlea, iniţial ortodoxă.

Cea de-a doua scenă aparţinând frescei iniţiale se află în pronaos, pe peretele estic, şi reprezintă un martiriu – un sfânt şi un copil care stau cu capetele plecate alături de călăii cu săbiile ridicate; doi îngeri veghează asupra lor aşteptând parcă să le primească sufletele. Restauratorii care au studiat pictura au identificat ca posibile personaje ale scenei pe Sfânta Muceniţă Paraschevi împreună cu Sfântul Chelsie, care sunt reprezentaţi uneori împreună.

Al doilea strat de pictură, realizat în 1377 de Mihu de la Crişul Alb, este bine reprezentat în pronaos. Arcada care desparte acest spaţiu de naos e împodobită de mari ierarhi ai bisericii, care de obicei nu sunt pictaţi aici, ci în altar. E de prespus că acest registru iconografic a fost indicat de Sfântul Arhiepiscop Ghelasie, cel care a dat şi binecuvântarea executării lui. Aşa am ajuns să îi avem aici pe Sfântul Ioan Gură de Aur împreună cu Sfântul Nicolae, după care sunt reprezentaţi doi sfinţi militari şi doi cuvioşi călugări. Deasupra tuturor, pe partea de răsărit a arcadei, tronează un Deisis la care sunt asociaţi şi doi sfinţi militari.

Toată pictura zugravului Mihu este conformă stilului bizantin al epocii alături de cea a lui Teofil de Streisângeorgiu şi cea de la Grozie Strei, împreună cu care constituie primele ansambluri de acest gen din Transilvania. Stilul sobru al iconografiei sale, hieratismul care transpare din fiecare personaj, sunt elemente definitorii ale unei reprezentări după canoanele bizantine. Figurile sale sunt grave şi liniştite, o pace maiestuoasă transpare de pe chipurile lor, semn al isihiei dobândite prin asceză. Toate vădesc o anumită şcoală transilvăneană al cărei produs a fost Mihu Zugravul, şcoală care, mai târziu, a putut da monumente de artă precum cele de la Densuş sau Lupşa.

Sus: *Înălțarea Domnului, fragment din fresca pictată pe catapeteasmă, în stil postbrâncovenesc la 1741.*

Un alt strat de frescă foarte valoros este cel realizat în scurtul moment de emancipare a ortodocșilor transilvăneni sub domnia lui Mihai-Voievod Viteazul. Acesta este unul dintre ctitorii mănăstirii prin donațiile făcute și prin pictura executată la comanda sa de către Petru Armeanul, Mina și Ioan din Creta. O scenă importantă, păstrată din acel ansamblu pictural, este icoana *Înălțării* amplasată pe catapeteasma de zid, în partea de sus a acesteia. Hristos se află într-o mandorlă strălucitoare susținută de doi îngeri; Mântuitorul ține în mâna stângă un sul și cu dreapta binecuvântează.

În planul inferior se află Maica Domnului, în poziție orantă, flancată de îngeri și de apostoli. În spatele lor sunt munții și pe fundal cerul înstelat.

Sub această scenă, catapeteasma are trei icoane mari care îi înfățișează pe sfinții Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Grigorie Teologul.

Dacă facem o trecere imaginară către altarul în care ajungi prin ușile împărătești, flancate de o singură ușă diaconească (particularitate a Râmețului), vom putea admira cel de-al patrulea strat de pictură, și el foarte valoros, care a fost realizat în anul 1741 de către Grigore Ranite și Gheorghe din Făgăraș, meșteri celebri în epocă, făcând parte din școala de pictură brâncovenească.

Din opera lor, la Râmeț am putea reține o reprezentare necanonică a Sfintei Treimi, amplasată pe bolta altarului. În centru este Tatăl Savaot, pictat în chipul unui bătrân înconjurat de o mandorlă multicoloră. De la picioarele sale purcede parcă Sfântul Duh, reprezentat sub chipul unui porumbel, iar dedesubtul acestuia se află pictat Hristos într-un *Deisis*. Întreaga icoană interconectează

LEXICON

Mandorla

Cuvântul înseamnă în limba italiană *migdală* și reprezintă în iconografie norul slavei dumnezeiești care înconjoară o persoană sfântă. Deși ochiul obișnuit nu poate percepe harul dumnezeiesc necreat, el învăluie orice om unit cu Dumnezeu. În esență, **mandorla**, ca și **nimbul** (aureola care înconjoară într-o icoană creștetul unui sfânt), este o devoalare a acestui har, pe care nu-L poți cunoaște decât prin rugăciune și pe care ortodoxia Îl consideră ca fiind Dumnezeu însuși împărtășit creației sale.

Rezervată inițial Mântuitorului, mandorla vrea să sugereze firea

Stânga: *Hristos în mandorlă în scena Schimbării la Față (frescă sec al XII-lea, Kakopertrai, Cipru).*

sa dumnezeiască, imposibil de reprezentat altfel. Ea îl înconjoară pe Hristos în icoana *Coborârii la Iad* sau a *Schimbării la Față*. Prin extensie, mandorla a ajuns să înconjoare și reprezentările Sfântului Duh sau chiar cele ale Tatălui Savaot (care sunt considerate necanonice de erminia ortodoxă, pentru că prima persoană a Sfintei Treimi nu ni s-a arătat niciodată). Ulterior s-a ajuns ca ea să o înconjoare uneori și pe Fecioara Maria, pentru că ea este Maica Fiului lui Dumnezeu.

Numele italian dezvăluie și forma general răspândită a mandorlei, adesea reprezentată ca un sâmbure de migdală. De asemenea, o formă foarte des uzitată este cea a unui cerc sau a unui romb. Mai poate fi pictată și ca o stea în șase colțuri sau ca două romburi suprapuse. Adesea, acestor forme geometrice li se adaugă raze care sugerează harul ce iradiază din persoana reprezentată.

Stânga: *Iisus Hristos, „Cel Vechi de Zile", așa cum l-a văzut proorocul Daniel.*

de fapt Sfânta Treime cu umanitatea rugătoare prin intermediul persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos. În stânga și în dreapta Mântuitorului sunt Maica Domnului, Ioan Botezătorul, însoțiți de cei doisprezece apostoli. Deși ansamblul nu este în întregime canonic, datorită reprezentării Tatălui sub chipul unui bătrân, ideea teologică pe care vrea să o sugereze este autentică. Tatăl îl trimite în lume pe Fiul care împărtășește lumii Duhul Sfânt. Ideea conexiunii dintre icoana Sfintei Treimi și cea a Deisis-ului este originală și reprezintă o inovație a pictorilor de la Râmeț. În partea dinspre altar a catapetesmei, cei doi meșteri au reprezentat scena sacrificiului lui Avraam. Acesta este reprezentat față în față cu fiul său, lângă ei se află rugul jertfei, iar deasupra veghează un înger.

Ranite și Gheorghe au pictat și două fresce exterioare, care acum nu mai există pe biserică, fiind decapate și conservate în depozitul patrimonial al mănăstirii – este vorba de două scene care reprezintă, una praznicul *Nașterii Domnului,* iar cealaltă pe protopărinții *Adam și Eva.*

Poate că pentru ochiul contemporan toată cavalcada de chipuri ascetice, prelungi, toate corpurile acestea alungite indefinit, reprezentate în frescele bizantine ale mănăstirii sunt greu de digerat. Pentru omul modern, tablourile renascentiste evocând scene biblice reprezintă superlativul în arta religioasă, iar icoanele contemporane neo-bizantine sau rusești, modelul de sensibilitate în rugăciune. Dar ortodoxia genuină era străină ambelor varinte de reflectare a transcendentului. Pentru Bizanț, icoana nu descoperă această lume căzută, ci una desăvârșită de har, scăldată de lumina energiilor necreate ale Sfintei Treimi. Chipurile sfinților nu seamănă cu cele pe care noi le întâlnim fie și în marile lavre, pentru că îi reprezintă pe aceștia după ce au trecut prin moarte. Biserica și pictura ei este o imagine a raiului în care vor ajunge toți cei care se mântuiesc. Tocmai de aceea aici nu vedem în prim plan trupul, ci persoana îndumnezeită, care reprezintă întâlnirea dintre uman și dumnezeiesc, dintre carne, suflet și har. Ceea ce contează nu este reprezentarea unei emoții, cum vedem adesea în pictura „ortodoxă" contemporană, pentru că sfinții nu au fost copleșiți doar de tristețe, sau de umilință ori bucurie. Întâlnirea lor cu Dumnezeu a presupus exercițiul unei game extrem de complexe de trăiri, care nu pot fi reduse la un singur ton. În plus, smerenia și dragostea autentică, ambele virtuți capitale ale oricărei căi de desăvârșire în Hristos, sunt departe de emoțiile pe care omul căzut le experimentează chiar și atunci când se roagă. Ele nu vin decât ca o încununare a eforturilor noastre ascetice și reprezintă daruri ale Duhului Sfânt. Tocmai de accea e indicat să folosim în cult icoane autentic bizantine, pictate în respectul unui canon elaborat în secole de nevoințe și inspirat de Duhul Sfânt, pentru că ele sunt singura șansă să ne întâlnim cu umanitatea întregită de har. Orice alt demers riscă să ne închidă în subiectivismul unui pictor care a fost tributar orgoliului și patimilor omenești.

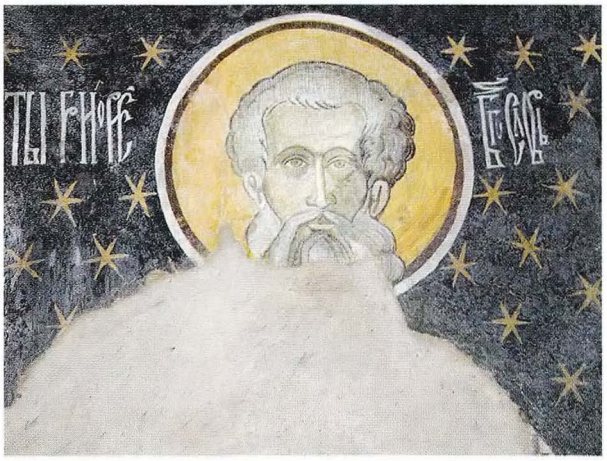

Sus: *Sfântul Grigorie Teologul, detaliu de frescă de pe catapeteasma de zid a bisericii vechi.*

Stânga: *Sfântul Vasile cel Mare, pictat de Mihu de la Crișul Alb în urmă cu 634 de ani. Detaliu din fresca arcului dintre naos și pronaos.*

Biserica de la Geoagiu de Sus

În județul Alba, pe o rază de o sută de kilometri, se află câteva biserici pe care am putea să le numim „mărturisitoare". În sens larg, orice sfânt lăcaş mărturiseşte, dar cele de aici au ceva în plus. Secole de-a rândul ele au rezistat. Uneori ele au fost abandonate, dar mereu cineva a intervenit la timp pentru a le salva. Astăzi, ele ne amintesc de istoria noastră zbuciumată, dar şi de jertfele făcute de înaintaşii noştri pentru a-şi păstra credința.

***Stânga:** Locuri de sihăstrie din Ardeal.*

Situată în imediata vecinătate a Stremțului, pe care Nicolae Iorga îl numea „Ierusalimul neamului românesc", biserica de la Geoagiu este la fel de veche ca și cea de la Râmeț, fiind ctitorită de Radu de la Afumați, domnitorul Țării Românești. Comuna însăși este atestată documentar încă din anul 1263.

În acest loc a funcționat, potrivit pr. prof. dr. Mircea Păcurariu „prima episcopie ortodoxă despre care avem știri sigure", dar istoria ei a stârnit lungi controverse printre specialiști. Ceea ce este sigur e că Isabella, soția lui Ioan Zapolya, emite în 16 aprilie 1557 un document conform căruia episcopului de la Mănăstirea Geoagiu i se cuvin „apartinențele, veniturile și foloasele care le-au avut din vechime acel episcopat", având datoria ca acea „mănăstire să mărturisească credința tuturor celor ce se cuvine, să-i învețe și să certe și să pedepsească pe cei răi și cu purtări rele. Se impune tuturor preoților, călugărilor și oamenilor de orice stare și condițiune să asculte, să se supună și să-i dea toate veniturile care au obținut de a se da din vechimea lui și omului lui care va arăta această carte, fără nici o împotrivire.".

Avem așadar de-a face cu un scaun episcopal care avea venituri „din vechimea lui", ceea ce presupune o pre-existență a sa, fapt care confirmă ipoteza pr. Mircea Păcurariu. Știm, de asemenea, că primul vlădică de la Geoagiu a fost un anume Hristofor, căruia îi urmează un Sava, venit din Țara Românească și menționat în 1560 de către diaconul Coresi, care îl pomenește ca „episcopul Savei Țărei Ungurești" în prefața *Întrebării creștinești*.

Sava va fi înlocuit în 1561 cu Gheorghe, originar din Ocna Sibiului, care a beneficiat de protecția nobilului Melchior Balassa. Un an mai târziu, Ioan Sigismund îl reașează în scaun pe episcopul Sava, fapt atestat în 10 aprilie 1562. Zece ani mai târziu, vlădica se va muta la Lancrăm, lângă Alba Iulia, unde își cumpără o casă. Cu această dată se încheie rolul jucat de Mănăstirea de la Geoagiu ca sediu al episcopiei Transilvaniei, aceasta pierzându-și întâietatea în favoarea Alba Iuliei. Primul episcop ortodox care poartă oficial titlul de mitropolit și care știm sigur că își avea reședința la Bălgrad este Ghenadie. El este numit într-un act din în ianuarie 1581 „episcop al românilor din comitatul Albei Transilvaniei" cu casă în afara zidurilor cetății.

După această dată, Mănăstirea de la Geoagiu va îndeplini strict funcția de lăcaș monahal, până la răscoala lui Sofronie de la Cioara. Represiunea acestei mișcări țărănești antiuniate a inclus și așezământul monahal de la Geoagiu, care, potrivit lui Ștefan Meteș, va fi dărâmat în întregime. În

***Stânga:** Construcție tradițională, din zona Alba.*

Stânga: Biserica de la Geoagiu de Sus, Reaşedinţa Episcopală până la 1560.

viziunea acestui istoric, ceea ce puteţi admira astăzi este de fapt o construcţie realizată după 1760 şi în care doar s-a folosit parte din piatra bisericii de la mănăstirea cea veche.

Există însă şi păreri care contrazic afirmaţiile de mai sus, considerând că represiunea răscoalei lui Sofronie a vizat doar distrugerea chiliilor, biserica rămânând în picioare, la fel ca şi cea de la Râmeţ. Potrivit acestei viziuni, după răscoala lui Sofronie credincioşii au reuşit într-un timp scurt să repare stricăciunile făcute, astfel încât, pe 23 decembrie 1785, mănăstirea să trebuiască a fi din nou distrusă, de data aceasta ca represiune a răscoalei lui Horia. Dovada? Aceeaşi însemnare a monahului Silvestru, descoperită de Iorga la Râmeţ, însemnare care pomeneşte, de fapt, de ambele lavre: „când au stricat mănăstirile" tunurile generalului Bokow, în 1762, iar la a doua oară, când au fost distruse de armata imperial habsburgică, la 23 decembrie 1785. În afara însemnării călugărului Silvestru mai există un argument în favoarea ideii că biserica de astăzi de la Geoagiu este cea originală. În pronaos există o inscripţie care spune: „Dumi(tru) protopop ot Carlova (r) ctitorul bisericii Rucopiseţ Popa Ivan zugrav, Nistor, 1724, meseţa mai, 5 zile". Aşadar, avem în faţă un lăcaş care era pictat la 1724, deci înaintea celor două prigoane care ar fi trebuit să îl şteargă de pe faţa pământului. E mai simplu să presupunem atunci că nici prima şi nici a doua distrugere a Mănăstirii Geoagiu nu a afectat de fapt biserica, aceasta rămânând în picioare şi fiind folosită ca lăcaş parohial.Ulterior ştim că ortodocşii au reparat din nou stricăciunile, în 1792, când au trimis pentru aceasta un memoriu împăratului Leopold I, motivând că lăcaşul de cult avea şi funcţia de şcoală pentru copii din zonă.

Sus: Leopold al II-lea, împărat german şi pincipe al Transilvaniei.

Între anii 1819-1896, biserica a fost folosită de credincioşii greco-catolici, iar după aceea a fost părăsită din pricina stării avansate de degradare. Apoi parohia şi-a construit o nouă biserică, ulterior trecută la cultul ortodox. În 1972, episcopul Emilian Birdaş a reuşit să obţină sprijin pentru restaurarea vechiului lăcaş. După anul 2000, s-a trecut la refacerea fundaţiei, astfel încât în prezent starea de conservare a monumentului este bună şi ar fi păcat, dacă aveţi drum la Râmeţ, să nu vă abateţi şi pe la Geoagiu ca să puteţi vedea vestigiile Mănăstirii cu care aceasta a fost înfrăţită întru suferinţe. Nu în ultimul rând, aici veţi păşi pe locurile în care s-a plămădit istoria şi spiritualitatea ortodoxă.

CONTEXT

„Mănăstirea de la Geoagiu a fost zidită pe o culme ceva mai înaltă decât vechea biserică a ortodocşilor. Răzbaţi la dânsa numai peste un deal lutos. Întâlneşti mai întâi pereţii negri, de bolovani îngrămădiţi grosolan, ai unor chilii părăsite. Biserica stă încă lângă aceste dărâmături: un turnuleţ se ridică deasupra pereţilor împodobiţi cu linii de zimţi şi cu ciubuce şerpuitoare; ferestile în cadre de acelaşi fel, se văd numai de o parte. Înuntru, stâlpi despart pronaosul de un naos întunecat."

Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*, Bucureşti, Editura Minerva 1977.

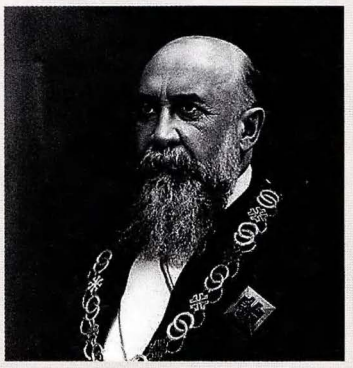

***Dreapta:** Nicolae Iorga, preocupat de istoria bisericii ortodoxe române, a descoperit documente importante pentru istoria lavrei Râmeţ.*

Mănăstirea Lupșa

Situată la aproape 100 de kilometri de Alba Iulia, Mănăstirea Lupşa poate forma un triptic al mărturisirii ortodoxe împreună cu mănăstirile de la Râmeţ şi Geoagiu. La fel ca şi la acestea, rădăcinile sale coboară adânc în trecut, iar drumul său prin veacuri trece prin prigoane.

Stânga: *Biserica de la Lupșa e cea mai veche biserică de lemn din țară.*

Comuna Lupșa apare în documente încă din 1366, fiind o veche moșie a familie cneazului Cândea. Obștile sătești ale veacurilor XII-XIV aveau un conducător care putea judeca pricinile mărunte care se iveau între săteni. Numit jude (din latinescu *judex* = judecător) sau cneaz, acesta avea și atribuțiuni militare și administrative. Dacă nu erau mulțumiți de judecata judelui sătenii se puteau adresa ducelui, numit după venirea slavilor voievod. Acesta avea atribuțiuni similare cneazului, dar putea să își exercite autoritatea în mai multe sate. În secolul al XIV-lea, după impunerea stăpânirii maghiare în Ardeal, această instituție decade. Ludovic I îi va asimila pe cnezi cu nobilii regatului ungar, dar le va impune și credința catolică, fapt ce va deznaționaliza pătura conducătoare a românilor. Familia Cânde va intra în rândul nobilimii pe 24 aprilie 1366, moment în care sunt confirmate și proprietățile lor, inclusiv moșia Lupșa. La începutul secolul al XIV-lea cneazul Ladislau Cândea întemeiază pe proprietatea sa de la Lupșa o mănăstire cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae, înzestrând-o cu 18,5 hectare de pădure. E de presupus că la înființarea acestei obști vor fi avut un rol sihaștrii care vieţuiau în apropiere pe Muntele Călugărului. Deși nu știm cu certitudine data ridicării mănăstirii, ea este atestată documentar în anul 1429, ceea ce face din ea cea mai veche biserică de lemn din România.

Ctitorii ei nu au avut parte de o soartă fericită. Asupriți de către sași și unguri ei vor părăsi Transilvania în secolul al XVI-lea pentru a întemeia în Moldova satul Lupșești.

Istoria mănăstirii continuă netulburată până în anii uniației când călugării ei vor lua parte la răscoala Sfântului Sofronie de la Cioara. Ieromonahul Procopie din Lupșa făcea chiar legătura între Sofronie și preotul Gheorghe din Câmpeni. De aceea, atunci când generalul Bukow a ajuns în zonă pentru a reprima mișcarea antiuniată, a dorit să distrugă și Mănăstirea Lupșa. Salvarea a venit de la episcopul unit Petru Pavel Aaron, care era originar dintr-un sat din apropiere (Bistra) și a solicitat printr-o scrisoare, pe care o trimite generalului pe 9 octombrie 1762, ca biserica să-i fie cedată lui în loc să fie distrusă.

Drept răspuns Bukow distruge chiliile, și oferă biserica uniților, cu condiția să o repare. La acel moment în Lupșa erau 392 de familii ortodoxe, care aveau un preot și 17 familii unite, care aveau 5 preoți... Uniții vor prelua lăcașul și îi vor schimba înfățișarea adăugându-i actuala turlă. Călugării ortodocși din mănăstire s-au risipit

Stânga: *Biserica nouă a mănăstirii, stărețția și trapeza, ridicate după anul 2000.*

după această prigoană, dar în locul lor nu s-a întemeiat o obște greco-catolică.

Din această cauză, din anul 1832, mănăstirea devine biserică de mir, păstrând însă numele de Lupșa-Mănăstire. Un veac mai târziu, pe 8 septembrie 1932, de sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului, va veni aici să slujească Prea Sfințitul Iuliu Hossu, Episcopul Greco-catolic de Cluj. Atunci a renăscut ideea întemeierii la Lupșa a unei noi mănăstiri, pe care vlădica o va susține oferind o donație de 50 de milioane de lei pentru fundație. În amintirea acestui prim mare hram, credincioșii au înalțat o cruce de stejar pe culmea de peste Arieș din fața mănăstirii, cruce care, ulterior, a fost înlocuită cu una de oțel. Planul inițial al episcopului greco-catolic nu a mai fost pus însă în aplicare. În biserica a continuat să se slujească sporadic la marile sărbători și, după 1948, lăcașul s-a întors în administrarea ortodocșilor.

În anul 1980 Prea Sfințitul Emilian Birdaș, Episcopul ortodox de Alba Iulia, a resfințit biserica de la Lupșa dându-i și hramul Înălțării Sfintei Cruci (14 septembrie). Până în 1990 aceasta a fost cea mai importantă sărbătoare din zonă, când ierarhul venea aici să slujească împreună cu un sobor de preoți; în rest, la fel ca și în timpul când biserica era sub administrare greco-catolică, se oficia sporadic, la marile sărbători.

În 1991, un preot celib, Vasile Chirali, a primit aprobarea să redeschidă vechea mănăstire de la Lupșa. Între anii 1991-1994, slujind aici în duminici și sărbători, acesta a reușit să ridice o casă în apropierea bisericii. A urmat apoi perioada stăreției ieromonahului Ghelasie Țepeș, care a venit în 1994 de la Sâmbăta de Sus împreună cu 8 ucenici, introducând rânduiala unei mănăstiri de obște. În prezent mănăstirea este condusă de protosinghelul Melchisedec Ungureanu.

Pictura lucrată în timpul lui Ștefăniță Lupu de pictorul grec Ioan Matei este de o deosebită valoare artistică. In tabloul votiv de pe peretele de sud al naosului sunt pictați noii ctitori: Vasile Lupu, Ștefăniță Lupu si Doamna Ecaterina, îmbrăcați in costumele de ceremonie. Este de remarcat în frescă prezența emblemei imperiale bizantine – vulturul bicefal încoronat – zugrăvită într-o nișă de sub fereastra altarului, simbol ce trebuie pus în legătură cu visurile de mărire ale lui Vasile Lupu, care se și vedea urmaș al împăraților de la Bizanț.

De mare valoare este și iconostasul de la Hlincea vechi, din secolul al XVIII-lea. El provine de la Mănăstirea Cetățuia, atunci când, la sfârșitul secolului al XIX-lea, la ctitoria lui Gheorghe Duca de pe deal s-au realizat ample lucrări de reparații. Tot mobilierul a fost adus la Hlincea. Nu s-au mai păstrat decât iconostasul și stranele domnească și arhierească, ce s-au reîntors la Cetățuia.

CONTEXT

Petru Pavel Aaron

Petru Pavel Aaron s-a născut în anul 1709 la Bistra, Comitatul Turda-Arieș și a fost episcop al Bisericii Române Unite cu Roma între anii 1752-1764. A studiat la Roșia Montană și la colegiul iezuit de la Cluj, episcopul Inocențiu Micu trimițându-l apoi la Roma, la Colegiul Propaganda Fide. A fost hirotonit preot acolo, iar după întoarcerea în țară a devenit secretar personal al episcopului Inocențiu Micu; acesta l-a numit vicar general al Episcopiei Române Unite cu Roma de Alba Iulia și Făgăraș în 1745.
În această calitate a susținut interesele Curții de la Viena împotriva mentorului său, reușind să conducă biserica unită ca administrator apostolic și să fie ales în locul lui Inocențiu Micu în anul 1751. A fost hirotonit episcop pe 1 septembrie 1752 la Mănăstirea Maria Pocs. A murit 12 ani mai târziu la Baia Mare, pe 9 martie 1764, fiind înmormântat la Blaj. În timpul când i-a păstorit pe credincioșii greco-catolici din România a tradus Biblia în limba română pornind de la un text al Vulgatei. Versiunea sa a fost tipărită de abia în anul 2005.

Sus: *Petru Pavel Aron a deschis în 1754 prima școală elementară cu predare în limba română.*

O lavră cântată de poeți și cercetată de istorici

O mănăstire care dăinuie de aproape 700 de ani se identifică cu destinul unui neam. De-a lungul timpului, voievozi, oameni de cultură sau monahi excepţionali au influenţat drumul prin istorie al Râmeţului, fiind la rându-le marcaţi de întâlnirea cu acest spaţiu sacru. Între ei, doi poeţi au ocupat un loc aparte.

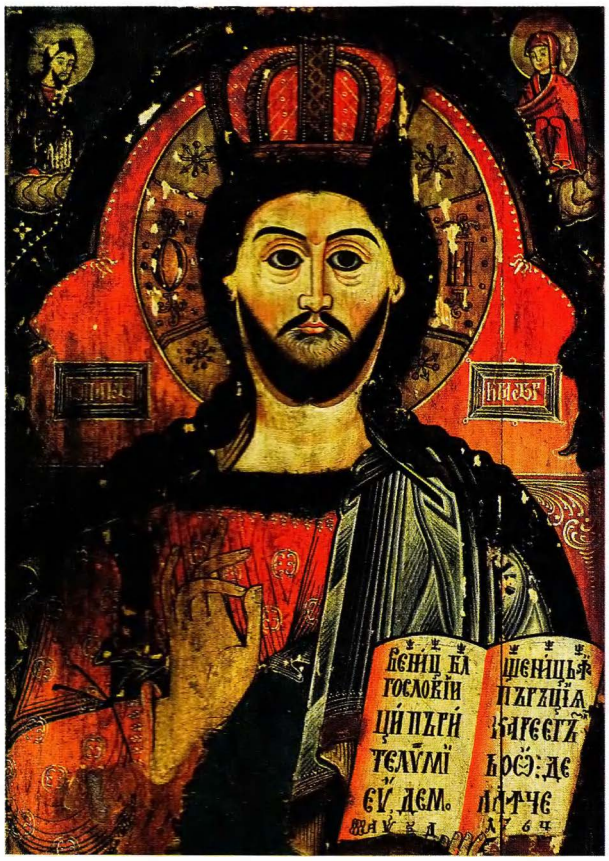

Stânga: *Mântuitorul Iisus Hristos Arhiereu, icoană pe lemn, de la 1764.*

Adrian Păunescu

Putem începe pomenirea acestora cu un personaj controversat, trecut de curând în lumea celor drepți – Adrian Păunescu. Deși nu este o figură reprezentativă pentru obștea de la Râmeț, legătura sa cu această mănăstire demonstrează faptul că ițele care îl leagă pe om de Dumnezeu sunt mai greu vizibile din spațiul cotidian. De aceea te poți aștepta la surprize. Câți dintre tinerii de astăzi și-ar putea închipui că Adrian Păunescu a fost profund legat de Râmeț, unde venea cu poetul Ioan Alexandru?

Maica Eudoxia Manolache, sora părintelui Dometie, își amintește și acum clipele în care cei doi se adunau la umbra bisericii celei vechi, vorbind de istoria acestui neam. Prezența lor în acest spațiu nu a rămas fără urmări, conexiunile politice ale lui Adrian Păunescu ajutând uneori biserica și tipăriturile ei. În anul 1987, poetul scria, parcă testamentar:

„Dacă vă întreabă cineva / Ce vrea aicea Păunescul, / Răspundeți-i cu tot firescul /Aici e mănăstirea sa."

Dar dragostea lui Adriam Păunescu nu s-a mărginit doar la Râmeț. A poposit și la Putna lui Ștefan și la Rohia lui Nicolae Steinhardt, cu care vorbea despre credință. Atașamentul său pentru credința ortodoxă răzbate din acest poem scris în 1997 și intitulat sugestiv: *În veci, ortodocși.*

Ioan Alexandru

Râmețul nu l-a inspirat doar pe Adrian Păunescu, ci și pe mai credinciosul său prieten, Ioan Alexandru. Născut în Ardeal, la Cluj, acesta avea să cânte întreaga provincie, pe care o vede martirizată de-a lungul istoriei și înnobilată de sacrificiul locuitorilor ei. Comentând volumul său *Imnele Transilvaniei,* criticul Mircea Tomuș avea să spună că Ioan Alexandru vedea în „oamenii săraci ai acestei provincii sărace și bogate în același timp o stirpe de profeți ce poartă în ochii lor iluminați flacăra idealului de vechime, continuitate și unitate națională: *„Un singur rost plinește graiul meu (...) Că neamul meu părinții din părinți / Cred în lumină și în veșnicie".*

De altfel, Ioan Alexandru va pecetlui cu exemplul vieții sale dragostea aceasta pentru credința ortodoxă și neamul românesc. Înainte de decembrie 1989, ținea la Universitatea București cursuri de civilizație și limbă ebraică, folosite ca un paravan pentru a le vorbi studenților despre Sfânta Scriptură a Vechiului Testament.

În timpul evenimentelor din 1989, în noaptea de 21 decembrie, poetul a purtat crucea și icoana Mântuitorului din Piața Romană până în Piața Unirii printre soldații și răniții revoluției. Tot el este politicianul care a readus crucea în Parlamentul României.

În mănăstirea de pe Valea Geoagiului Ioan Alexandru avea să poposească adesea și să găsească răgazul pentru a scrie. Două poeme sunt chiar dedicate integral

Stânga: *Biserica veche a mănăstirii a rezistat tuturor prigoanelor anti-ortodoxe și anti românești.*

mănăstirii și părintelui Dometie. Unul dintre poeme se intitulează chiar *Râmeț:* „Pe drumul greu spre seară am ajuns /În Apusenii sfinți la mănăstire /Munții Trascăului sub lună odihnesc /Măicuțele veghează în psaltire. / Schitul de piatră-l ține un izvor / Din vremi străvechi ce sare dintr-o piatră / Schimnicii transilvani și eremiți /Păstrează mila focului în vatră."

Ioan Alexandru nu l-a cunoscut pe părintele Dometie Manolache; neobositul duhovnic a plecat la ceruri înainte ca destinele lor să se poată împleti. Totuși, poetul a scris cele mai frumoase cuvinte despre cel care a reînviat mănăstirea. Sunt versuri care pot sta oricând ca motto al unui dosar de canonizare.

Vasile Drăguț

Profesor și celebru istoric al artei, atașat de arta bisericească medievală, Vasile Drăguț este una dintre personalitățile care au luptat în vremea dictaturii comuniste pentru salvarea bisericilor bucureștene de la demolare. Pasiunea sa pentru tradițiile noastre poate fi lesne decriptată dacă e să facem o trecere în revistă succintă a operelor sale: *Dragoș Coman – autorul frescelor de la Arbore* (1969), *Arta brâncovenească* (1971), *Humor* (1973), *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească* (1976), *Arta creștină în România secolului XV* (1985).

Sus: *Fragment de frescă din altarul bisericii vechi pictat în 1741.*

Lui Vasile Drăguț i se datorează descoperirea, în 1966, a inscripției de pe intradosul arcului ce desparte naosul de pronaos în biserica cea veche a mănăstirii. Grație cercetărilor sale, câteva decenii mai târziu, inscripția era fotografiată cu mijloace moderne, folosindu-se o lampă cu ultraviolete, ceea ce a dus la datarea stratului al doilea de pictură la 1377.

Vasile Drăguț a iubit atât de mult Mănăstirea Râmeț încât și-a ales să fie înmormântat aici. Cel care a avut o contribuție decisivă la cunoașterea începutului lavrei și-a unit destinul cu aceasta până la sfârșitul veacurilor.

Nicolae Iorga

Marele nostru istoric a întreprins în anul 1905 o excursie de documentare pe Valea Geoagiului. A tras atunci la casa preotului învățător Victor Cioara, împreună cu care a mers la Mănăstirile Râmeț și Geoagiu. Drumul până la prima nu i-a fost deloc ușor marelui învățat, care a apucat să îl descrie în lucrarea sa *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, publicată la București în 1905: „Pe celălalt țărm al râului merge drumul spre altă mănăstire bătrână a noastră, cea din Râmeț, în râpă. Drum e numai un fel de a vorbi, căci ca să ajungi acolo trebuie ca timp de vreo trei ceasuri să te furișezi pe după sălcii, să intri peste gardurile rupte în livezile oamenilor, în curțile morarilor și piuarilor, care fac ca râul să piseze zi și noapte la sumane...". Efortul este însă răsplătit pe măsură, căci Iorga va găsi pe cărțile de aici însemnările legate de prima și a doua distrugere a mănăstirii făcută de către generalul Bukow. Motiv pentru Iorga să scrie că: „vechea mănăstioară vorbește despre un trecut de sărăcie și primejdie. Chilii sfărâmate din aceiași bolovani negri ca la Geoagiu, apoi un mare turn strivitor peste o bisericuță mică și umilă, deasupra o căsuță de paznic cu pereții de o grosime de cetate".

Sfârșitul prigoanelor

După decretul 410 din 1959, care se aplica oricărei monahii sub 50 de ani, mănăstirea nu părea să își mai poată reveni. Era a treia oară când viața monahală era spulberată aici, la Râmeț.

Dacă înainte cei de alt neam pricinuiau toate neajunsurile, acum românii îi hăituiau pe români, în numele unei utopii atee care a chinuit omenirea mai bine de jumătate de veac. În primăvara lui 1960, ultima măicuță părăsise obștea. Și-au strâns fiecare puținul avut și s-au întors în lume. Dar niciuna dintre fetele care se dăruiseră lui Hristos nu dorea să se întoarcă la vechiul fel de a trăi. Doreau să rămână monahii chiar și în mijlocul lumii. În ajutor le-a venit Hristos, Care a lucrat prin diferiți oameni și, mai cu seamă, prin părintele Dometie Manolache care, în calitate de preot, a putut să rămână pe aceste meleaguri, dar ca slujitor al parohiilor din comuna Râmeț, misiune pe care o îndeplinise de altfel și în timp ce conducea obștea monahală.

Măicuțele au mers inițial la Teiuș, unde s-au organizat într-un grup care lucra la țesătoria de covoare. Dar problemele nu au întârziat să apară – un secretar de partid obtuz și zelos clama în gura mare că principiul său este să curețe județul de țigani și de călugări. Așa că măicuțele au reușit să se refugieze la Aiud, unde au lucrat la Cooperativa „Record" într-o secție de țesut covoare persane care era condusă de măicuța Ierusalima Ghibu, viitoarea lor stareță. Așa se face că, deși departe de mănăstire, fostele viețuitoare de la Râmeț continuau să ducă o viață cvasi monahală. Pentru a se putea ruga împreună și pentru a putea să se izoleze oarecum de lume, părintele a reușit să le cumpere două case în Aiud, unde locuiau laolaltă.

Dorul le rămăsese însă la mănăstire. Așa că, la sfârșit de săptămână veneau în grup la mănăstire, cu toate că acest lucru le era strict interzis, unde se întâlneau cu părintele Dometie. Nu puține au fost ocaziile când Miliția venea să inspecteze mănăstirea, iar maicile sosite în pelerinaj clandestin să fie silite să se refugieze în pădure.

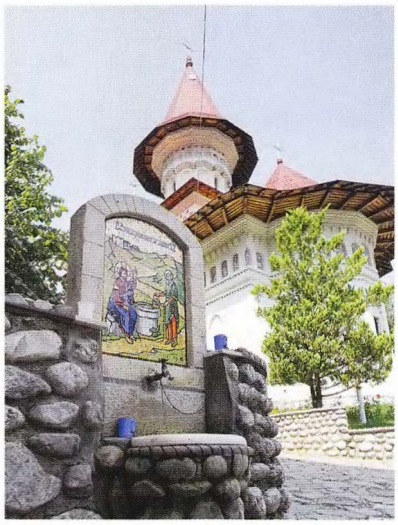

Sus: Fântână în incintă; mozaic cu Iisus și samarineanca la fântână.

Dar, așa cum s-a întâmplat de-a lungul timpului, a trecut și această prigoană și măicuțele au putut reveni în mănăstire pe 16 martie 1969. Însă prețul plătit a fost greu. Autoritățile comuniste au aprobat această reîntoarcere nu pentru a reînvia viața monahală de la Râmeț. Maicile au fost detașate aici ca simple lucrătoare la secția de țesut covoare persane. O altă condiție a fost aceea de a oferi fetelor din sat instruirea necesară și un loc de muncă; puterea comunistă deschisese practic o mică „fabrică", nu reînființase o mănăstire. Cel puțin așa credeau politrucii. Pentru că maicile, odată reîntoarse, au început o amplă activitate de renovări și construcții. Lucrările acestea au fost foarte dificile pentru că acum ele nu mai erau proprietare, ci chiriașe. În fostele lor chilii funcționa o cabană, trapeza fusese transformată în bufet, iar paraclisul mănăstirii în dormitor!

Primul lucru pe care l-au făcut a fost să își redeschidă paraclisul, transformat în cameră de cazare a cabanei. Pentru a reuși acest lucru s-au gândit la un șiretlic – au spart pereții despărțitori ai camerelor și au reînălțat vechea boltă, iar când miliția a venit cu reclamații au spus că au făcut toate aceste lucrări pentru a amenaja aici secția de covoare ale cărei războaie, foarte înalte, nu încăpeau într-o cameră joasă.

***Dreapta:** Noul corp de chilii și trapeza nouă care a fost ridicate după 1995.*

Treptat, viața monahală și-a reluat cursul. În 1972, maica Ierusalima Ghibu a putut reveni în mănăstire în calitate de stareță, având sub ascultare 30 de vieţuitoare. În același an s-a introdus curentul electric și s-au construit atelierele de covoare cu camere de locuit la etaj. Autoritățile deveniseră mai clemente și pentru că acum la Râmeț funcționa o secție de covoare persane de excepție, în care erau încadrate și lucrătoare din sat. Priceperea maicilor era atestată și de faptul că mare parte din producție era destinată exportului.

Au urmat apoi o serie de lucrări de construcții. În anii 1973-1978, au fost ridicate stăreția, clădirea de lângă lac cu zece chilii pentru maici, trapeza, bucătăria, anexele gospodărești și cabana Valea-Mănăstirii. Ultimul edificiu era destinat mutării cabanei care continua să funcționeze în incintă. Pentru a duce la bun sfârșit această operațiune, părintele Dometie împreună cu obștea au recurs le nenumărate cereri către autorități care s-au finalizat prin construirea noii cabane, dar, cu toate acestea, O.J.T.-ul nu s-a mutat din mănăstire decât în anul 1980. Anul 1975 a adus cu sine și povara plecării la Domnul a părintelui Dometie. Cel care purtase povara reîntoarcerii în lume a măicuțelor a trăit suficient pentru a le vedea așezate din nou pe drumul călugăriei. Nu a trăit însă destul pentru a vedea că lavra pe care a iubit-o atât a renăscut, depășind cu mult dimensiunile și strălucirea pe care le avusese odinioară. Măicuțele au trudit mult pentru a restaura vechea biserică, desfășurând lucrări ample care au constat, între 1973 și 1977, în identificarea tuturor straturilor de pictură și restaurarea celor vechi, în suprabetonarea altarului cu centuri și injectarea zidurilor cu lapte de ciment. În anul 1988, biserica veche a fost supraînalțată cu doi metri peste vechiul nivel pentru a-l feri de inundațiile și infiltrările care au distrus o bună parte din pictură.

După 1990, afluxul mare de vizitatori a necesitat extinderea spațiilor de cazare, zidirea unei noi bucătării și construirea unui zid de sprijin pentru a împiedica alunecarea terenului.

Mănăstirea are în prezent 90 de vieţuitoare conduse de maica stareță Ierusalima Ghibu, cea care le-a călăuzit pe monahii și în perioada în care fuseseră alungate din mănăstire. Putem spune că obștea Râmețului e una mărturisitoare, care l-a urmat pe Hristos și în iadul ateismului militant și în zorii libertății răsărite după acel decembrie 1989 înroșit de sângele tinerilor. Cu această zestre duhovnicească mănăstirea a intrat în mileniul trei.

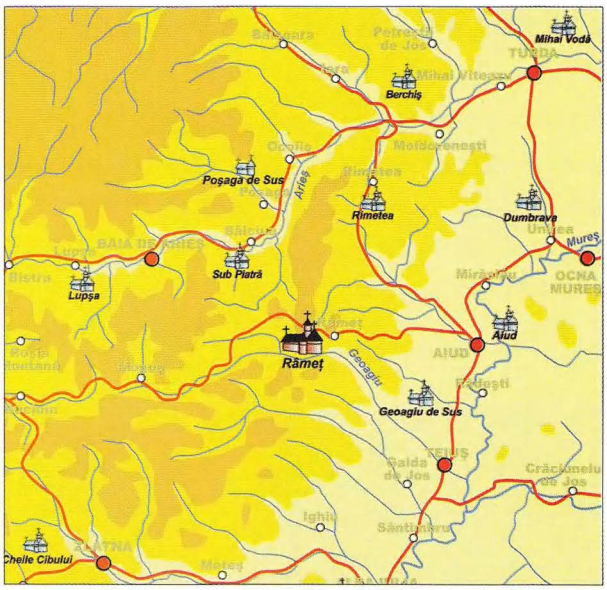

HARTA ZONEI

Geoagiu - Biserica vechii mănăstiri este situată în localitatea Geoagiu de Sus (comună vecină cu comuna Râmeț), în apropierea cimitirului satului. Datează din secolul al XVI-lea și face parte din fosta mănăstire ctitorită de Radu de la Afumați pe un domeniu pe care l-a primit din partea voievodului Transilvaniei. A funcționat ca sediu episcopal până în 1560, când acesta s-a mutat la Alba Iulia, și ca mănăstire până în 1762, când a fost distrusă de generalul Bukow. În prezent este biserică de parohie.

Magina - Amplasată la 8 km de Aiud, mănăstirea a fost atestată încă din 1611. A funcționat până în 1871 când a fost părăsită, fiind folosită de credincioșii greco-catolici ca biserică de parohie până în 1948. După 1990, mănăstirea Sfânta Treime Magina redevine mănăstire ortodoxă. În prezent, aici sunt doi vieţuitori.

Sub Piatră - Situată lângă comuna cu același nume, la care puteți ajunge pe drumul DN75, mănăstirea de la Sub Piatră are o viață de obște și o biserica de lemn monument istoric. Lăcașul este datat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În prezent este mănăstire de maici cu viață de obște și 17 vieţuitoare.

Feleac – Biserica episcopală, cu hramul Sfânta Treime, care există și azi, a fost construită la 1488 de Ștefan ce Mare, an în care s-a poruncit și copierea unui Tetraevenghеliar. În următoarele două secole a fost un important centru de cultură, iar ulterior s-a părăginit.

PELERINAJ

Mănăstirea este deschisă zilnic între orele 7:00-22:00
Muzeul poate fi vizitat la solicitare.
În zilele din cursul săptămânii se oficiază începând cu ora 7:00 Acatistul, Ceasurile și Sfânta Liturghie.
Duminica și în sărbători, slujbele încep la ora 8:00.
Zilnic, la ora 16:00, se oficiază Vecernia, iar la ora 19:00 Miezonoptica și Utrenia.
Mănăstirea deține un arhondaric de 20 de locuri, unde pelerinii se pot caza în urma unei rezervări.

Sfaturile avvei Dometie

Părintele Dometie nu a fost doar un monah cu viață sfântă, ci și un teolog cu o pregătire deosebită. Când a trecut la Domnul era în perioada de pregătire a unei teze de doctorat, la ale cărei examene luase doar calificative maxime. În cuvintele sale de învățătură se reflectă pe de-o parte vasta sa cultură teologică, iar pe de altă parte experiența sa duhovnicească.

Multe dintre gândurile sale, așa cum le putem desprinde din scrisori sau din amintirile ucenicilor se îndreaptă către viața monahală. Pentru părintele, acest fel de viețuire nu era destinat oricui, în primul rând nu acelora care veneau aici din deznădejde sau din sărăcie. „Mulți își închipuie" – spunea părintele – „că în mănăstire trebuie să meargă numai dezamăgiții soartei sau cei care nu și-au putut face vreun căpătâi în lume sau cei care au făcut vreo crimă oarecare. Această concepție trebuie să dispară definitiv și să se știe că cine este bun pentru lume, acela este bun și pentru mănăstire".

Părintele vedea în monahism un corp de elită al bisericii, un mod prin care Dumnezeu și-a ales să lucreze în lume, sfințind-o. Călugării și călugărițele reprezintă „armata de geniu a Domnului. Or, în armata de geniu a țării intră cei mai buni fii ai patriei, cei mai viguroși și cei mai bravi; și dacă pentru armata de apărare a patriei acesteia pământești este necesară o avangardă așa de bine aleasă și de instruită, cu cât mai mult pentru armata de geniu a Împăratului Cerului!"

Le sfătuia des pe maici să nu rămână în afara mănăstirii atunci când plecau pentru a împlini diferite sarcini, pentru ca nu cumva „petrecând în lume să se întoarcă ușor la cele din lume. Piatra (care este piatră!), dacă tot picură apa pe ea, se roade; dar omul, care este atât de slab?!"

Cu toate că era atât de strict în ceea ce privește contactul cu lumea, avva Dometie a fost tot timpul conștient de importanța misionară a monahismului. De aceea porțile mănăstirii erau deschise oricărui om care venea cu o nevoie materială sau spirituală. Atunci când îl căutau țiganii mai sărmani, el le spunea maicilor: "Mi-au venit frații!" (deși el nu făcea parte din această etnie) și îi așeza de fiecare dată la masă, iar când mănăstirea era asaltată de pelerini își părăsea chilia lăsându-i pe mireni să doarmă în ea.

Stânga: Părintele Dometie Manolache, ultimul ctitor al mănăstirii Râmeț.

Vedea obștea călugărițelor ca pe o mare familie, a cărei primă poruncă era viețuirea cu dragoste. Spunea că dacă vrei să rupi o floare îți este foarte ușor, dar e foarte greu să dezrădăcinezi un întreg buchet. „Să fiți unite și să aveți dragoste între voi, că Dumnezeu iubire este".

Surorii sale îi scria chemând-o la călugărie: „Ne-ai scris ca să-ți descoperim tainele acestei vieți singuratice ce o ducem noi. O, copilă, în această privință de la început trebuie să-ți mărturisesc un mare adevăr, și anume că toți care urmează Domnului cu toată sinceritatea inimii lor și cu toată puterea credinței și a dragostei lor, nu se mai simt că trăiesc într-o viață singuratică, ci încopciați și uniți cu fiecare suflet ce pășește alături de ei. Și pentru ca să înțelegi și mai bine iată, îți scriu că noi trăim ca într-o familie sfântă în care nimeni nu se simte strein și nu se petrece decât numai ce este frumos și plăcut înaintea lui Dumnezeu".

Dragostea și înțelepciunea care răzbat din toate aceste sfaturi au rămas la temelia noii obști a Mănăstirii Râmeț. Putem spune despre părintele Dometie că este unul dintere ctitorii acestei mari lavre transilvănene. Doar că, spre deosebire de predecesorii săi, el nu a ctitorit doar ziduri, ci și suflete, ascultând de cuvântul Mitropolitului Nicolae Colan: „Ziduri avem părinte, dar nu sunt suflete care să le încălzească".

Stânga: Maica Eudoxia Manolache, fotografiată în chilia părintelui, fratele ei.

Miresele lui Hristos

Cristina plecase într-un pelerinaj cu bunica sa pe la mai multe mănăstiri din Ardeal. S-a întâmplat ca majoritatea lor să fie de maici şi la fiecare dintre ele fetiţa stătuse cuminte, ascultând explicaţiile ghidului. Totuşi, o întrebare îi frământa sufletul...

Multe maici erau în mănăstire, unele în vârstă alte tinere, toate vorbind cu multă dragoste şi căludură cu cei din jur, dar mai ales cu copiii. Şi atunci, din mintea şi sufletul fetiţei porni, firesc, întrebarea:

- Buni, dar măicuţele nu au copii?

- Nu, draga mea, pentru că atunci când intră în mănăstire ele renunţă la viaţa de familie şi la posibilitatea de a se căsători, dăruindu-se pentru toată viaţa Lui Hristos. Şi petrec tot timpul în rugăciune, dar nu se roagă doar pentru ele, ci pentru întreaga lume. Am putea spune că o călugăriţă, chiar dacă nu are copii, se străduieşte să fie ca o mamă pentru toţi oamenii, deoarece se roagă Lui Dumnezeu pentru mântuirea tuturor.

- Buni, dar de ce spunea maica ghid că ele sunt miresele lui Hristos?

- Vezi tu, Cristina, când o femeie se căsătoreşte, ea se dăruieşte total soţului ei. Pentru el trăieşte, alături de el trece prin toate încercările vieţii şi nici moartea nu-i poate despărţi, pentru că Taina Cununiei îi uneşte în faţa Lui Dumnezeu. La fel şi măicuţele îşi dau tot sufletul pentru Hristos, doar pe El îl iubesc şi Lui îi slujesc, sunt nedespărţite de Domnul în fiecare clipă a vieţii, trecând alături de El prin orice încercări şi suferinţe şi asta le dă o bucurie pe care noi, oamenii din lume, cu greu o putem bănui.

- Înseamnă că dacă eu nu o să mă fac mireasa lui Hristos, nu o să merg în rai?

- Ba da! Numai că, vezi tu, una este să ai un singur gând şi o singură preocupare întreaga viaţă şi alta este să trebuiască să te risipeşti în multe direcţii. Viaţa în lume e mai agitată, mai plină de ispite şi, de aceea, noi mirenii cu greu putem ajunge la măsura la care ajung cei din mănăstiri. Tu ai încercat vreodată să te rogi la şcoală, în pauza de masă, cu toţi copiii?

- Da, înainte de o lucrare de control de care îmi era puţin cam frică, spuse ruşinată micuţa.

- Şi cum e faţă de rugăciunea pe care o faci la tine acasă seara, în linişte?

-Păi acasă e mult mai simplu să fiu atentă la cuvintele pe care le rostesc, pentru că e linişte şi nu mă deranjează nimeni.

- La fel se întâmplă şi cu măicuţele. Ele nu vor să fie deranjate de zgomotul vieţii de zi cu zi, ci vor să aibă linişte şi timp pentru a se ruga.

- Buni, dar asta înseamnă că ele fug de ce e mai greu!

- Nu, Cristina. Greu este să te rupi de lume şi de tot ceea ce îţi oferă ea, greu este să te lupţi cu poftele care te stăpânesc, greu este să te rogi noapte de noapte până la adânci bătrâneţi, dar să ştii că, făcând toate acestea, inima ta îl află pe Dumnezeu. Şi, odată ce L-a aflat, îţi e foarte uşor să treci peste toate.

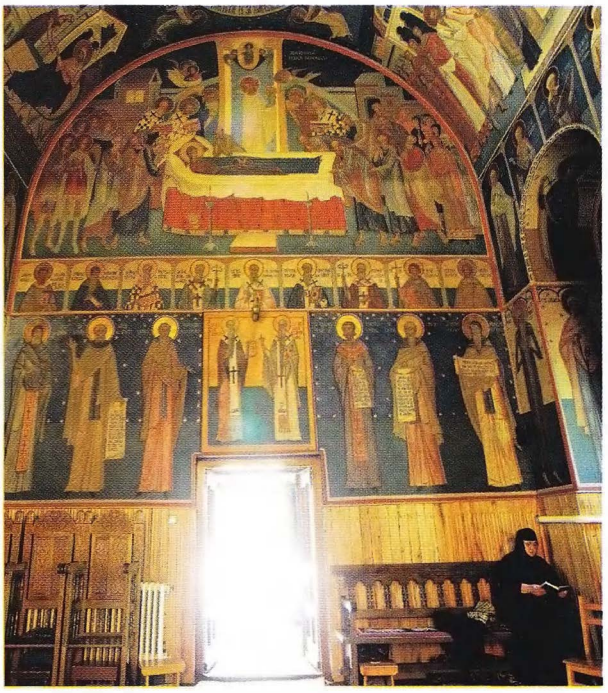

Sus: Peretele de apus al noii biserici.

- Dacă este aşa de frumos în mănăstire, de ce nu se călugăresc toţi oamenii?

- Draga mea, nu oricine este potrivit pentru această viaţă, trebuie să ai o chemare specială de la Domnul pentru asta.

- Hmmm... Şi cum îţi dai seamă dacă ai chemarea asta de care îmi spui?

- E foarte uşor, Cristina. Este ca şi cum te-ai îndrăgosti. E foarte greu să descrii în cuvinte, dar atunci când se întâmplă vei şti cu siguranţă!

- Buni?

- Da, Cristina!

- Dacă o să am şi eu o chemare de felul ăsta?

- Atunci va trebui să te pregăteşti să fii mireasa lui Hristos!

- Şi tu nu o să plângi după mine?

- Nu. Pentru că cea mai mare fericire a unui bunic este să vadă cum nepoţii lui Îl caută pe Dumnezeu. De aceea ne naştem pe acest pământ – ca să ajungem, în cele din urmă, în împărăţia cerurilor.

MĂNĂSTIRI ORTODOXE

Nu ratați numărul următor

MĂNĂSTIREA ARNOTA

Legenda spune că Matei-Vodă Basarab a ridicat mănăstirea pe aceste locuri pentru că, fiind domn și urmărit fiind de turci, s-a ascuns în aceste locuri. La forma actuală a contribuit major Constantin Brâncoveanu care i-a adăugat turlă și pridvor. Pictura păstrată este cea care s-a realizat tot în timpul său.

301.332.026.1

ISSN 1792-173-2